

คู่มือ

ดำเนินการโครงการพัฒนาบุคลากร ในงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

DOAE

กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร
กรมส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. 2563

คู่มือ

ดำเนินการโครงการพัฒนาบุคลากร ในงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร
กรมส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. 2563

สาร

อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

ปี 2563 กรมส่งเสริมการเกษตรได้มีการพัฒนาและปรับเปลี่ยนรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรให้เหมาะสมกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมภาคการเกษตร โดยมีแนวทางส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาการเกษตรที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยยึดพื้นที่เป็นหลัก (Area - based) เป็นการต่อยอดกลไกการทำงานของกรมส่งเสริมการเกษตร เช่น แปลงใหญ่ วิสาหกิจชุมชน Young Smart Farmer และองค์กรเกษตรกรต่าง ๆ ให้มาร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนเอง เพื่อให้ทุกคนในชุมชนได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยการจัดเวทีชุมชนเพื่อร่วมกันกำหนดเป้าหมายการพัฒนา วิเคราะห์ข้อมูลทางการเกษตรของพื้นที่ เพื่อจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน ตลอดจนร่วมกันจัดการความสัมพันธ์ของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ กำหนดเป็นแนวทางการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของชุมชน/พื้นที่ ในการสร้างกระบวนการพัฒนาดังกล่าว

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าท่ามกลางกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงของโลก กรมส่งเสริมการเกษตร จะยืนเคียงคู่เกษตรกรในการพัฒนาการเกษตร ได้เต็มศักยภาพของพื้นที่ ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน และการบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการร่วมพัฒนาการเกษตรอย่างเป็นองค์รวม เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกิดจากพื้นที่อย่างแท้จริง

(นายเข้มแข็ง ยุติธรรมดำรง)
อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

คำนำ

รองอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตรได้มีการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตรตามลำดับ โดยในปี 2562 ได้นำแนวทางการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจัดทำเป็นโครงการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ที่ยึดพื้นที่เป็นหลัก (Area - based) ซึ่งเป็นโครงการนำร่องใน 6 ภูมิภาค ได้แก่ (1) ภาคกลาง ที่จังหวัดปทุมธานี (2) ภาคตะวันตก ที่จังหวัดสมุทรสงคราม (3) ภาคตะวันออก ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา (4) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่จังหวัดกาฬสินธุ์ (5) ภาคใต้ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช และ (6) ภาคเหนือ ที่จังหวัดตาก

ปี 2563 จึงได้มีการขยายผลแนวทางดังกล่าวให้มีการดำเนินการทั้ง 77 จังหวัดทั่วประเทศ ประกอบกับสถานการณ์การระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 (COVID – 19) ทำให้การอบรมเจ้าหน้าที่ในสภาวะปกติต้องชะงัก อย่างไรก็ตามยังมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการดำเนินการดังกล่าว กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้นำระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ซึ่งเป็นการเรียนรู้แบบทางไกล (Online learning) และทางใกล้ (การฝึกปฏิบัติในพื้นที่) เพื่อพัฒนาเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดเวทีชุมชนเพื่อสนับสนุนการดำเนินการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ กรมส่งเสริมการเกษตรได้จัดทำคู่มือดำเนินการโครงการพัฒนาบุคลากรในงานส่งเสริมการเกษตร ประกอบด้วยที่มาของการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ การส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

คืออะไร ใครได้อะไรจากการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ แนวทาง
การส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ กระบวนการทำงานส่งเสริมการเกษตร
เชิงพื้นที่ การจัดเวทีชุมชน การเตรียมการ การจัดเวทีชุมชน ปีที่ 1 – 3
รวมถึงเทคนิคการจัดเวทีชุมชนในการเป็นวิทยากรกระบวนการ
และข้อสังเกตในการจัดเวทีชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตรหวังว่าคู่มือดังกล่าว จะเป็นส่วนหนึ่ง
ในการสร้างความเข้าใจ และพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริม
การเกษตรในทุกกระดับ ให้มีความรู้ ความเข้าใจในการทำงานส่งเสริม
การเกษตรเชิงพื้นที่ ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้และการจัดทำ
แผนพัฒนาการเกษตรแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดการบูรณาการทำงาน
ในพื้นที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ช่วยแก้ไขปัญหาตามความต้องการและ
ศักยภาพของชุมชน และสร้างความสัมพันธ์ของคนในแต่ละชุมชนให้เป็น
เครือข่ายที่เสริมพลังซึ่งกันและกัน

(นายอาชวีชัยชาญ เลี้ยงประยูร)
รองอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

สารบัญ

	หน้า
ส่วนที่ 1 บทนำ	9
ที่มาของการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่	10
การส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่คืออะไร	10
ใครได้อะไรจากการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่	11
แนวทางการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่	12
กระบวนการทำงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่	13
ส่วนที่ 2 การจัดเวทีชุมชน	17
การเตรียมการ	19
การจัดเวทีชุมชน ระยะที่ 1	20
การจัดเวทีชุมชน ระยะที่ 2	24
การจัดเวทีชุมชน ระยะที่ 3	46
ส่วนที่ 3 เทคนิคการจัดเวทีชุมชน	77
วิทยาการกระบวนการ	78
บทบาทของวิทยาการกระบวนการในการจัดเวทีชุมชน	78
ข้อสังเกตในการจัดเวทีชุมชน	80
บรรณานุกรม	82
ภาคผนวก	83

ส่วนที่

1

บทนำ

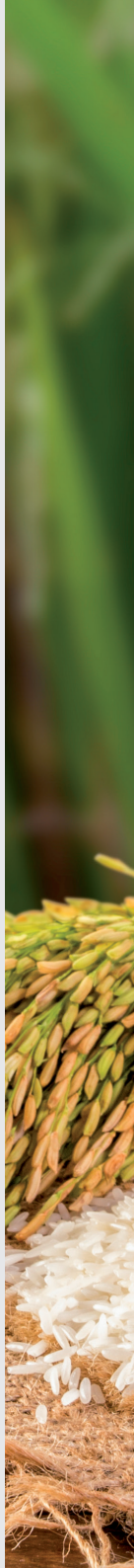

ที่มาของการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

การส่งเสริมการเกษตรในระยะเวลาที่ผ่านมา มีการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรทั้งในลักษณะรายบุคคล (Individual Approach) การส่งเสริมรายกลุ่ม (Group Approach) ตลอดจนการส่งเสริมให้เกษตรกรบริหารจัดการสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน (Commodity Approach) แต่การดำเนินงานในพื้นที่ยังขาดการกำหนดเป้าหมายและผลลัพธ์ที่ชัดเจนร่วมกัน โดยแต่ละโครงการต่างกำหนดพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายของตนเอง ขาดการเชื่อมโยงกระบวนการพัฒนาในระดับพื้นที่ที่เป็นรูปธรรม และขาดการเชื่อมโยงกิจกรรมการพัฒนาจากต้นทาง กลางทาง และปลายทาง

การส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่คืออะไร ?

การส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่เป็นการใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง (Area base) โดยมีกลไกการขับเคลื่อนงานส่งเสริมการเกษตรที่สำคัญในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานที่เป็นการบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และร่วมกันพัฒนาชุมชนเกษตรให้มีความเข้มแข็งตามศักยภาพ สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ นำไปสู่การพึ่งพาตนเองในระยะยาว กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้จัดทำแนวทางพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ (Area-based Approach) ซึ่งมีแนวคิดหลัก คือ การทำงานส่งเสริมการเกษตรโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการพัฒนา โดยมีกลไกการขับเคลื่อนงานส่งเสริมการเกษตรที่สำคัญในพื้นที่ คือ เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer, YSF) ที่จะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงของชุมชน วิสาหกิจชุมชน องค์กรธุรกิจชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน และแปลงใหญ่ที่เป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อการผลิตและบริหารจัดการร่วมกัน ได้มีเวทีในการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างการเชื่อมโยง ประสานงานและขยายเครือข่ายการพัฒนาให้ครอบคลุม

กลุ่มต่างๆ ของชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มส่งเสริมอาชีพ กลุ่มยุวเกษตรกร เพื่อร่วมกัน กำหนดเป้าหมายและแผนพัฒนาของตนเอง ตลอดจน สร้างการบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน มีการกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนอย่างทั่วถึง

ใครได้ประโยชน์จากการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ ?

1. เจ้าหน้าที่

- เกิดการ “การบูรณาการการทำงาน” ร่วมกันของเจ้าหน้าที่ทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ รวมถึง ภาคเอกชน โดยมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน รัฐบาล ทบพาท การทำงานของแต่ละหน่วยงานชัดเจนขึ้น และ ประสานการทำงานได้ดีขึ้น

- มีการปรับวิถีคิดและวิธีการทำงาน “แบบมีส่วนร่วม” เพื่อให้ชุมชนคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยเจ้าหน้าที่ปรับบทบาท เป็นผู้สนับสนุน ที่ปรึกษา ผู้อำนวยการความสะดวก (Facilitator) และเป็นนักจัดชุมชน ซึ่งเป็นผู้คิดค้น แนวทาง วิธีการใหม่ๆ ในการพัฒนาชุมชน

- ได้เรียนรู้การใช้ “เครื่องมือที่เหมาะสม” ในแต่ละเวที เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล การสร้างเครือข่าย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

- มี “ทีมเรียนรู้” ในการจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่มีการเรียนรู้และพัฒนา การทำงานร่วมกัน

2. ชุมชน

- ได้ร่วมกันกำหนด “เป้าหมายร่วม” ของชุมชน เกิดการรับรู้ และปรับเปลี่ยนมุมมองต่อการแก้ปัญหาของตัวเองและร่วมกัน พัฒนาชุมชน

- แคนนำในทุกพื้นที่ที่มาเข้าร่วม ทั้ง YSF ศพก. แปลงใหญ่ วิสาหกิจชุมชน และอื่น ๆ เกิดการสร้าง “ความตั้งใจจริง” มี “จิตสำนึกที่ดี” ในการแก้ปัญหาและกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนตามศักยภาพ ที่แต่ละคนมีมาเสริมพลังซึ่งกันและกัน

- การมีเวทีให้แคนนำในพื้นที่มา “วิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์” ในชุมชน จะเป็นการทำงานบน “ฐานข้อมูล” และ “แลกเปลี่ยนเรียนรู้” ร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทำให้ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากขึ้น

- ได้ “แผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน” ที่ “ตอบโจทย์” ชุมชนอย่างแท้จริง เป็นแผนปฏิบัติการที่มี “การจัดการทรัพยากร” ในพื้นที่อย่างคุ้มค่า มีการต่อยอดภูมิปัญญา ด้วยเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่า หรือเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโดยการ “เชื่อมโยงกิจกรรม” ต่าง ๆ ตลอดห่วงโซ่อุปทานของสินค้าเกษตรหลักของชุมชน

แนวทางการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่มี 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. “วิเคราะห์ข้อมูลของพื้นที่” อย่างรอบด้านเพื่อค้นหา “ศักยภาพ” และ “ปัญหา” ที่แท้จริงเป็นการสร้างกระบวนการพัฒนา บนฐานการใช้ข้อมูลของตนเอง

2. สร้าง “กระบวนการมีส่วนร่วม” เพื่อให้เกิดความรู้สึก เป็นเจ้าของและร่วมกันกำหนด “เป้าหมายร่วม” ตลอดจนจัดทำ “แผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน” ที่สอดคล้องกับสภาพบริบทและ ทุนทรัพยากรของพื้นที่ และเป็นเครื่องมือสร้าง “กระบวนการเรียนรู้” ของเกษตรกร

3. การจัดการความสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยการจัดเวทีชุมชนเพื่อให้เป็น “พื้นที่พบปะและแลกเปลี่ยนเรียนรู้” ของกลไกหลักคือ YSF ศพก. แปลงใหญ่ วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเกษตรกรต่างๆ ในพื้นที่ที่จะเป็น “ผู้ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา” ในพื้นที่ตนเอง

4. การร่วมกันกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง เป็น “เครือข่ายที่เสริมพลัง” การทำงานตามความถนัดของตนเอง เพื่อ “ลดความเหลื่อมล้ำ” สร้างความเข้มแข็งและเกิดการพัฒนามาในชุมชนอย่างยั่งยืน

5. “บูรณาการการทำงาน” ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกพื้นที่ ตามบทบาทและภารกิจ โดย “ยึดพื้นที่เป็นศูนย์กลาง” ในการส่งเสริม และสนับสนุนตามความต้องการของพื้นที่ทั้งในเรื่องงบประมาณ ความรู้ และทรัพยากร

6. ร่วมกันวางแผนระยะยาว กำหนดตัวชี้วัด และกำหนดรูปแบบ “การกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชน” และ “ขยายผลความสำเร็จ” ไปสู่พื้นที่อื่น

กระบวนการทำงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ทำอย่างไร ?

“กระบวนการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ยึดพื้นที่เป็นหลัก” ในการดำเนินงานพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่จะให้ความสำคัญกับ “การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม” เพื่อให้เกษตรกรเกิด “ความรู้สึกเป็นเจ้าของ” ซึ่งจะนำไปสู่การปรับแนวคิด (Mindset) ของเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ในการสร้างกระบวนการพัฒนาพื้นที่แบบพึ่งพาตนเองผ่านการจัดเวทีชุมชนจำนวนอย่างน้อย 3 เวที ดังนี้

ในเวทีแรก มีการสร้างทีมนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ชักชวนคนในชุมชนมาพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อให้เกิด “การจัดความสัมพันธ์ใหม่ของคนในพื้นที่” จากต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ มาหาวิธีการ

ทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายเสริมพลังซึ่งกันและกัน โดย “วิเคราะห์ข้อมูลและสถานการณ์ของพื้นที่” จากนั้นจึง “กำหนดเป้าหมายร่วม” ของการพัฒนาพื้นที่ที่มุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองแล้วใช้เครื่องมือ Supply Chain Analysis เพื่อนำไปสู่ “การวางแผนพัฒนาการเกษตรของตนเอง” ที่ครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ของพื้นที่ตั้งแต่ ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง โดยมุ่งเน้นการบริหารจัดการทุน ทั้งคน เงิน ทรัพยากรของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้ง การนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการแก้ปัญหาของพื้นที่ การต่อยอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการนำศักยภาพ จุดแข็งของพื้นที่ มาขยายผล

จากนั้นในเวทีที่ 2 จะเป็นการ “แสวงหาความร่วมมือ” จากภาคีเครือข่าย โดยการใช้ Venn Diagram เป็นเครื่องมือวิเคราะห์ รูปแบบและการจัดความสัมพันธ์กับภาคีเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่ แล้วจึง “ร่วมลงมือทำ” ตามแผนพัฒนาที่กำหนดร่วมกัน ชุมชน ต้องร่วมกันดำเนินกิจกรรม และกำหนดกฎ กติกาต่างๆ ในการบริหารจัดการกิจการของตนเอง โดยมีการแต่งตั้งเกษตรกร ที่อยู่ในชุมชนเป็นคณะกรรมการบริหารโครงการระดับพื้นที่ ให้เป็นแกนหลัก ดำเนินการ และมีหน่วยงานภาคีเครือข่ายช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ เช่น การบริหารจัดการกลุ่มและเครือข่าย รวมทั้งเทคโนโลยีที่แก้ปัญห การเกษตรของชุมชน

ส่วนในเวทีที่ 3 เกษตรกรจะ “ร่วมติดตามผล” การดำเนินการ โดยแต่ละชุมชนจะมีการออกแบบระบบการติดตามผลการดำเนินการ เช่น การตรวจแปลงผัก การเยี่ยมแปลงของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ การประชุมติดตามผลรายเดือน นำไปสู่ขั้นตอน “ร่วมรับผล” ซึ่งนอกจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับผลประโยชน์แล้ว จะมีการกำหนดรูปแบบ วิธีการในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นสู่ชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น การจ้างแรงงานในชุมชน การจำหน่ายปุ๋ย ราคาต้นทุน การรับซื้อผลผลิตจากชุมชน การจัดตั้งกองทุน เพื่อสาธารณะประโยชน์ แล้วร่วมกันกำหนด “แผนพัฒนาระยะ 5 ปี” เพื่อใช้เป็นเส้นทางในการนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่ร่วมกัน กำหนด เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ทั้งนี้ในแต่ละเวทีอาจจะมีการจัดเป็น เวทีย่อย ๆ ได้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ในชุมชน

(การส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ (Area-Based Agricultural Extension)

คือ กระบวนการพัฒนาการเกษตรและเศรษฐกิจชุมชนแบบบูรณาการ
 ชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน : ร่วมคิด/ตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมลงมือ ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมรับผลที่เกิดขึ้น

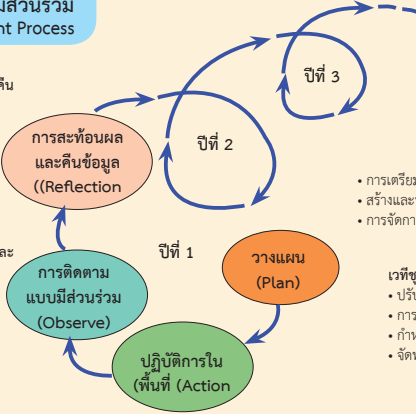
กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม Participation Development Process

เวทีชุมชนครั้งที่ 3 สรุปบทเรียนและคืนข้อมูลสู่ชุมชน

- การถอดบทเรียน สรุปผล
- การคืนข้อมูล
- การขยายผลสู่ชุมชนอื่น

เวทีชุมชนครั้งที่ 2 พัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มและเชื่อมโยงเครือข่าย

- การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- การจัดการกลุ่ม/เครือข่าย
- การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม

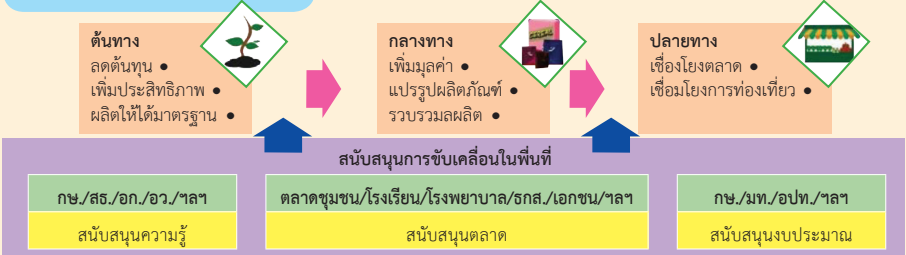

- การเตรียมการ
- สร้างและพัฒนาทีม
- การจัดการข้อมูล

เวทีชุมชนครั้งที่ 1 จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน

- ปรับกระบวนการ
- การวิเคราะห์สถานการณ์
- กำหนดเป้าหมายร่วม
- จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน/ตำบล

กิจกรรมการขับเคลื่อน

การกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชน

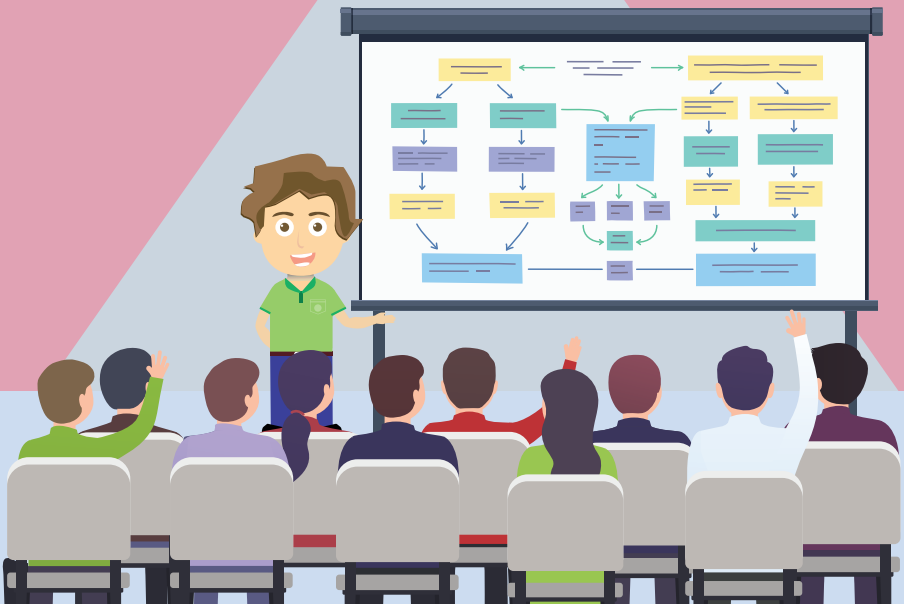

ภาพที่ 1 กระบวนการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

ส่วนที่

2

การจัดการเวทีชุมชน

คู่มือ ตำนานการโครงการพัฒนาบุคลากร
ในงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

การจัดเวทีชุมชนเชิงพื้นที่

เตรียมการก่อนจัดเวทีชุมชน

1

เตรียมทีมงานจังหวัดและอำเภอ

Facilitator

จดละเอียด

จด MINDMAP

ถ่ายภาพ

การเตรียมตัวเป็นวิทยากรกระบวนการ (Facilitator : Fa)

1. ใจรักการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
2. ไม่แสดงความคิดเห็น ความรู้สึก ไม่ใช่ประสบการณ์ของ Fa ขึ้นนำกลุ่ม
3. พยายามให้ทุกคนเสมอภาคเท่าเทียม Fa ต้องไม่ลำเอียง
4. ทุกคนต้องได้แสดงความคิดเห็น แต่ห้ามบังคับ
5. ชวนคุยเชิงบวก สร้างบรรยากาศดีๆ
6. รักษาเวลา ต้องมีแผน
7. ทำเป็นทีม
8. อุปกรณ์ต้องพร้อม

2

- ทบทวนแผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบล
- วิเคราะห์สถานการณ์โดยใช้ข้อมูลทุกมิติ (คน/พื้นที่/สินค้า/agrimap อื่นๆ)

ข้อมูลที่จะวิเคราะห์	สถานการณ์ปัจจุบัน	ศักยภาพ/จุดเด่น	ปัญหา	ความรู้ที่ต้องการ
พื้นที่ เช่น - ทรัพยากรธรรมชาติ - ข้อมูลภาพถ่าย ชีวภาพ - ภัยธรรมชาติ - แหล่งน้ำ/สาธารณูปโภค/เส้นทางคมนาคม				
คน เช่น - เกษตรกร องค์กรเกษตรกร - การเมืองการปกครอง - สภาพสังคม คริวเรือนเกษตรกร - ประเพณี วัฒนธรรม - สภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต อาชีพหลัก อาชีพรอง อาชีพเสริม (รายได้ ค่าจ้าง)				
สินค้า เช่น - สินค้าการเกษตรหลัก (ต้นทุน ผลผลิต ราคา) - การใช้เทคโนโลยีในการผลิต - การใช้แรงงานในการผลิต - ตลาดทั้งในชุมชน/นอกชุมชน				

3

การคัดเลือกเกษตรกรแกนนำ

- จิตอาสา เสียสละ มีความตั้งใจ มีความซื่อสัตย์ สุจริต
- เป็นที่ยอมรับของชุมชน สามารถสื่อสารและประสานงานกับเกษตรกรรายอื่นๆ ในชุมชนได้ดี
- มีความพร้อมในการทำกิจกรรมร่วมกับเกษตรกรอื่นๆ
- มีแนวคิดในการพึ่งพาตนเอง
- มีภาวะผู้นำ

4

การวางแผนจัดเวทีชุมชน

วัน/เวลา	กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ/กระบวนการ	ระยะเวลา	เครื่องมือ	ผู้รับผิดชอบ

18

คู่มือ ดำเนินการโครงการพัฒนาบุคลากร
ในนามส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

การเตรียมการ

1. การเตรียมทีมปฏิบัติการการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

1.1 องค์ประกอบของทีมปฏิบัติการ ควรประกอบด้วย

- เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรจังหวัด ผู้แทนกลุ่ม ๆ ละ 1 คน
- เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอเป้าหมาย 2 คน

1.2 บทบาทของทีมปฏิบัติการ

• ศึกษาข้อมูลมือสองของพื้นที่เป้าหมาย เพื่อทำความเข้าใจบริบทของพื้นที่ คน และสินค้า

• เป็นวิทยากรกระบวนการจัดเวทีชุมชนเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน

• ประสานงานการขับเคลื่อนแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน

• สรุปผลและคืนข้อมูลให้กับชุมชน

• จัดทำแผนจัดเวทีชุมชน

2. การทบทวนแผนพัฒนาการเกษตรประจำตำบล เพื่อคัดเลือกสินค้าเกษตรและพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงาน ข้อมูลที่จำเป็น

2.1 สินค้า : วิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ระดับตำบล ทั้งด้านการผลิต การตลาด เพื่อให้ทราบสถานะปัจจุบันตลอดห่วงโซ่อุปทานของสินค้าเกษตรในตำบล เพื่อทำการคัดเลือกสินค้าเกษตรหลัก (Product Champion) ของตำบล

2.2 พื้นที่ : วิเคราะห์ข้อมูลการใช้ประโยชน์พื้นที่ทางการเกษตรของสินค้าเกษตรหลัก ศึกษาสภาพของพื้นที่ ทั้งข้อมูลการใช้ที่ดิน ศักยภาพ และสภาพปัญหา เพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่จะดำเนินการส่งเสริม ซึ่งควรกำหนดขอบเขตในระดับตำบล เพื่อให้การดำเนินการมีความคล่องตัว และเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการบูรณาการกับหน่วยงานภาครัฐระดับพื้นที่

2.3 คน : วิเคราะห์ข้อมูลเกษตรกร องค์กรเกษตรกร และ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ตลอดห่วงโซ่อุปทานของสินค้าเกษตรหลัก เพื่อคัดเลือกบุคคลเป้าหมายที่จะเข้าร่วมเวทีชุมชน

การวิเคราะห์สถานการณ์ของพื้นที่จากข้อมูลคุณภาพ

กระบวนการ :

(1) วิทยากรกระบวนการนำผู้เข้าร่วมเวทีให้ร่วมกันวิเคราะห์ สถานการณ์ของพื้นที่ โดยเริ่มจากข้อมูลพื้นที่ ให้ระบุว่าสถานการณ์ ปัจจุบันข้อมูลพื้นที่ในประเด็นต่าง ๆ เป็นอย่างไร เช่น ด้านกายภาพ ชีวภาพ ทรัพยากร ธรรมชาติ แล้วให้ระบุว่ามีความโดดเด่น คักยภาพ อะไรบ้าง แล้วช่วยกันวิเคราะห์สภาพปัญหาว่าเป็นอย่างไร

(2) วิเคราะห์ข้อมูลด้านคน และสินค้า โดยเรียงตามประเด็น เหมือนกับการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่

(3) ในการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันทั้งข้อมูล พื้นที่ - คน - สินค้า จะต้องทำการวิเคราะห์ (ตีความ) ข้อมูล (Data) ให้เป็นสารสนเทศ (Information) ที่สามารถนำไปใช้ได้ เช่น แหล่งน้ำ ในพื้นที่มีอะไรบ้างและเพียงพอต่อการทำการเกษตรหรือไม่ ถ้าไม่เพียงพอจะทำอย่างไร จะต้องหาหน่วยงานใดมาสนับสนุน หรือมี เกษตรกรที่สามารถเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการน้ำในการทำ การเกษตรในพื้นที่หรือไม่ เป็นต้น

(4) วิทยากรกระบวนการนำข้อมูลคุณภาพที่ได้จากการนำ แผนพัฒนาการเกษตรมาทบทวนตามตารางที่ 1 จากนั้นนำมา ทบทวนกับชุมชนในเวทีชุมชน โดยใช้แผนที่ชุมชนเป็นเครื่องมือ

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์สถานการณ์ของพื้นที่จากข้อมูลทุติยภูมิ (เตรียมก่อนจัดเวทีชุมชน)

ตำบล อำเภอ จังหวัด

ข้อมูลที่จะวิเคราะห์	สถานการณ์ปัจจุบัน	ศักยภาพ/จุดเด่น	ปัญหา	ความรู้ที่ต้องการ
พื้นที่ เช่น - ทรัพยากรธรรมชาติ - ข้อมูลกายภาพ ชีวภาพ - ภัยธรรมชาติ - แหล่งน้ำ /สาธารณูปโภค /เส้นทางคมนาคม				
คน เช่น - เกษตรกร : YSF, SF, อกม. ฯ - องค์กรเกษตรกร : วสข., ศพก., แปลงใหญ่, กลุ่มแม่บ้านฯ - การเมืองการปกครอง - สภาพสังคม คริวเรือน เกษตรกร - ประเพณี วัฒนธรรม - สภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต - อาชีพหลัก อาชีพรอง อาชีพเสริม (รายได้ ค่าจ้าง)				
สินค้า เช่น - สินค้าการเกษตรหลัก (ต้นทุน ผลผลิต ราคา) - การใช้เทคโนโลยีในการผลิต - การใช้แรงงาน ในการผลิต - ตลาดทั้งในชุมชน/ นอกชุมชน				

3. การคัดเลือกเกษตรกรแกนนำ

ควรคัดเลือกเกษตรกรที่เป็นแกนนำในพื้นที่ที่ได้กำหนดขอบเขตไว้แล้ว เช่น อาสาสมัครเกษตร YSF วิชาหกิจชุมชน คณะกรรมการศพก. หรือแปลงใหญ่ เพื่อเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนงานโดยพิจารณาจาก

- 3.1 จิตอาสา เสียสละ มีความตั้งใจ มีความซื่อสัตย์ สุจริต
- 3.2 เป็นที่ยอมรับของชุมชน สามารถสื่อสารและประสานงานกับเกษตรกรรายอื่น ๆ ในชุมชนได้ดี
- 3.3 มีความพร้อมในการทำกิจกรรมร่วมกับเกษตรกรรายอื่น ๆ
- 3.4 มีแนวคิดในการพึ่งพาตนเอง
- 3.5 มีภาวะผู้นำ

4. การจัดทำแผนจัดเวทีชุมชน

ก่อนลงพื้นที่จัดเวทีชุมชนทีมปฏิบัติการควรเตรียมการในเรื่องต่อไปนี้

- 4.1 การแบ่งบทบาทหน้าที่ในทีม ประกอบด้วย วิทยากร กระบวนการ คนจดบันทึกข้อมูล คนเขียน Mind map หรือจับประเด็น
- 4.2 การกำหนดวัตถุประสงค์และผลลัพธ์ที่ต้องการ
- 4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวทีเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์
ในข้อ 4.2
- 4.4 แผนจัดเวทีชุมชน ตัวอย่างตามใน QR Code

5. การเตรียมตัวของวิทยากรกระบวนการ (facilitator: fa)

- 5.1 “ใจ” รักการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
- 5.2 “ไม่ขึ้นนำ” fa ไม่แสดงความคิดเห็น ความรู้สึก ไม่ใช่ประสบการณ์ของ fa ขึ้นนำกลุ่ม

- 5.3 “เท่าเทียม” พยายามให้ทุกคน เสมอภาค เท่าเทียม fa ต้องไม่ลำเอียง
- 5.4 “ทุกคนต้องได้แสดงความคิดเห็น” แต่ห้ามบังคับ
- 5.5 ชวนพูดคุย “เชิงบวก” สร้างบรรยากาศดี ๆ
- 5.6 “รักษาเวลา” ต้องมีแผน และทำตามแผน
- 5.7 “ทำเป็นทีม” มี fa มีคนทำ Mind map จดละเอียด สังเกตการณ์บันทึกภาพ เสียง
- 5.8 อุปกรณ์ต้องพร้อม
- 5.9 “ยืดหยุ่น” สามารถปรับเปลี่ยนแผนให้เหมาะสมกับสถานการณ์

มีการทบทวนหลังปฏิบัติงาน (After Action Review: AAR) ทุกครั้ง เพื่อทบทวนผลการจัดกิจกรรมเวทีชุมชน โดยให้ทีมงานที่เข้าร่วมเวทีชุมชนนั้นล้อมเป็นวงกลม fa ตั้งคำถาม 4 ข้อ ดังนี้

- คำถามที่ 1 สิ่งที่คาดหวังจากการจัดเวทีชุมชน คืออะไร
- คำถามที่ 2 สิ่งที่เกิดขึ้นจริงในการจัดเวทีชุมชน มีอะไรบ้าง
- คำถามที่ 3 มีอะไรบ้างที่แตกต่างจากความคาดหวัง
- คำถามที่ 4 จะมีการปรับปรุงอะไร เพื่อให้ได้ตามความคาดหวัง fa สรุปประเด็นจากการสรุปบทเรียน

จุดเน้น :

- (1) การทำ AAR เป็นการทบทวนความสำเร็จหรือล้มเหลว ภายหลังจากทำงาน
- (2) หัวใจสำคัญของการทำ AAR คือ การเปิดใจเรียนรู้ซึ่งกันและกันมากกว่าการวิพากษ์ วิจารณ์ ไม่ได้หาคนผิด แต่ต้องการปรับปรุงงานในครั้งต่อไปให้ดีกว่าเดิมเพื่อค้นหาว่าเกิดอะไรขึ้น ทำไมจึงเกิด และจะรักษาจุดแข็ง ปรับปรุงจุดอ่อนอย่างไร

6. วิธีการออกแบบเวทีชุมชนมี 3 วิธีตาม QR Code

การจัดเวทีชุมชน ระยะที่ 1 ครั้งที่ 1

“จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน”

1. วัตถุประสงค์

- 1.1 สร้างความเข้าใจ และปรับกระบวนการทัศนคติการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่
- 1.2 วิเคราะห์สถานการณ์ของพื้นที่
- 1.3 กำหนดเป้าหมายร่วมของการพัฒนาเชิงพื้นที่
- 1.4 จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

2. กระบวนการและเครื่องมือ

2.1 ปรับกระบวนการทัศนคติ เป็นการสร้างความเข้าใจกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เป้าหมาย เกี่ยวกับแนวคิดการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ เพื่อปรับกระบวนการขับเคลื่อนงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ผ่านกลไกต่างๆ ของกรมส่งเสริมการเกษตร เช่น ศพก. แปลงใหญ่ วิสาหกิจชุมชน YSF ฯลฯ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

เครื่องมือ เปรียบเทียบกระบวนการบนทัศนิกเก่าและใหม่

วัตถุประสงค์ : สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกษตรกรเกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนิก

จุดเน้น : การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนิกของเกษตรกร จะต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายใน “ระเบิดจากข้างใน” เพื่อให้ผลลัพธ์ที่ได้มีความยั่งยืน ดังนั้นควรทำให้เกิด “การเคลือบใจ” ของเกษตรกรให้หันกลับมา (ยูเทิร์น) “คิดพึ่งตนเอง” มั่นใจว่าตนเองมีความรู้ สามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้เพื่อฟื้นฟูความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง

กระบวนการ :

(1) วิทยากรกระบวนการ เปิดประเด็น ตั้งคำถามเพื่อจุดประกายความคิด และกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเวที ได้มีการทบทวน กระบวนการทัศนิกของการพัฒนาการเกษตรของชุมชน เพื่อให้เห็นภาพรวมการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ “หยุดคิด” พิจารณา ทบทวนถึง

- ความเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมาส่งผลให้ชุมชนมีความสุขหรือไม่
- ความเปลี่ยนแปลงนั้นมีสาเหตุมาจากอะไร

(2) ทีมงานเขียนประเด็นความเปลี่ยนแปลง สาเหตุการเปลี่ยนแปลงลงในบัตรคำ เพื่อสรุปและจัดกลุ่มประเด็นแสดงให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เห็น

(3) วิทยากรกระบวนการเติมเต็มกระบวนการทัศนิกใหม่ของการพัฒนา เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เห็นแนวทางใหม่ ที่จะนำไปสู่การสร้างความสุขของชุมชน โดยใช้บัตรคำ หรือใช้สื่อวีดิทัศน์ แต่ควรพิจารณาเนื้อหา ภาษา และระยะให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมเวทีชุมชน

(4) วิทยากรกระบวนการชวนผู้เข้าร่วมเวที สรุปประเด็นกระบวนการทัศนิกใหม่ของการพัฒนาการเกษตรของชุมชน

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบกระบวนการทัศนเก่ากับใหม่ในการพัฒนา การเกษตร

กระบวนการทัศนเก่า	กระบวนการทัศนใหม่
- เน้นการถ่ายทอดเป็นหลัก	- จัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
- เจ้าหน้าที่เป็นศูนย์กลาง	- ชุมชนเป็นศูนย์กลาง
- เน้นการรับรู้	- เสริมสร้างการเรียนรู้ + จิตสำนึก
- วิเคราะห์ปัญหา	- วิเคราะห์สถานการณ์
- บั๊จเจก (เน้นบุคคล)	- กลุ่ม / เครือข่าย
- เน้นการประเมินผล	- การสรุปทเรียน
- พัฒนาแบบแยกส่วน	- พัฒนาแบบองค์รวม
- ขาดเป้าหมายร่วม	- ชุมชนร่วมกันกำหนดเป้าหมาย ของตัวเอง
- คนทำไม่ได้คิด คนคิดไม่ได้ทำ	- ชุมชนเป็นคนคิดและคนทำ

ตารางที่ 3 ตัวอย่างการปรับกระบวนการทัศนของการพัฒนา

(การพัฒนาการเกษตรเชิงพื้นที่ ต.บางตลาด อ.คลองเขื่อน จ.ฉะเชิงเทรา)

กระบวนการเดิม	กระบวนการใหม่
<p>ต้นทาง</p> <p>การใช้ปุ๋ย</p> <ul style="list-style-type: none">- ซื้อปุ๋ยใช้เองในราคาสูง- ใช้ปุ๋ยเกินความจำเป็นต่อความต้องการของมะพร้าว- ใช้ตามความรู้สึกว่าถึงเวลาแล้ว ต้องใส่ปุ๋ย	<ul style="list-style-type: none">- การนำดินมาตรวจวิเคราะห์เบื้องต้นเพื่อดูธาตุอาหารในดิน- การใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน เพื่อให้มะพร้าวได้รับธาตุอาหารที่ตรงตามความต้องการ- การผสมปุ๋ยใช้เอง ทำให้ลดต้นทุนการซื้อปุ๋ยโดยไม่จำเป็น- รวมกลุ่มเพื่อซื้อปุ๋ยทำให้ได้ปุ๋ยที่ราคาถูกลง
<p>กลางทาง</p> <p>การแปรรูปมะพร้าว</p> <ul style="list-style-type: none">- การขายมะพร้าวสดยกทลาย- การขายมะพร้าวสดเป็นลูก <p>การจัดการเศษวัสดุเหลือใช้เปลือกมะพร้าว</p> <ul style="list-style-type: none">- นำเปลือกมะพร้าวกองทิ้งไว้เพื่อให้ย่อยสลายเอง	<ul style="list-style-type: none">- การขายน้ำมะพร้าวสดบรรจุถุง- การทำวันในลูกมะพร้าว- ขายให้โรงงานไฟฟ้าชีวมวล เพื่อเป็นเชื้อเพลิง- นำมาสับย่อยเป็นขุยมะพร้าว ใช้ผสมดินปลูกพืช- การทำปุ๋ยหมักเติมอากาศ
<p>ปลายทาง</p> <p>การประชาสัมพันธ์สร้างจุดท่องเที่ยวในชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none">- ออกงานจำหน่ายสินค้าตามงานต่าง ๆ	<ul style="list-style-type: none">- สร้างการประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อ- ป้ายประชาสัมพันธ์- Facebook/Line/QR Code/Website

2.2 วิเคราะห์สถานการณ์ของพื้นที่ โดยนำข้อมูลทุติยภูมิต่าง ๆ เช่น ข้อมูลการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ (Zoning) ข้อมูลการผลิตของครัวเรือน (IFPP) หรือข้อมูลจากแผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบล ข้อมูลจากทะเบียนเกษตรกร มาใช้ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อประเมินสภาพปัจจุบัน ค้นหาศักยภาพ ปัญหาต่าง ๆ โดยเกษตรกรที่เข้าร่วมเวทีจะเป็นผู้ร่วมกันวิเคราะห์ และทวนสอบความถูกต้องของข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาของพื้นที่

ในการจัดเวทีชุมชนครั้งที่ 1 เพื่อทบทวนข้อมูลและสถานการณ์ด้านการเกษตรของชุมชน แบ่งกลุ่มเกษตรกรเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ทำแผนที่ชุมชน กลุ่มที่ 2 ทำปฏิทินอาชีพ ใช้เวลากลุ่มละ 30-45 นาที แล้วนำข้อมูลที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มใหญ่

เครื่องมือ : แผนที่ชุมชน เป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ง่ายต่อการจัดทำร่วมกันในชุมชน เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความคุ้นเคย ความสัมพันธ์ และสร้างการมีส่วนร่วมของคนหลากหลายกลุ่ม

วัตถุประสงค์ : เพื่อทบทวนข้อมูลและสถานการณ์ด้านการเกษตรของพื้นที่

จุดเน้น : การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ คน สินค้า ของพื้นที่ เป้าหมาย จะทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้รับทราบสถานการณ์ปัจจุบันของพื้นที่ได้ครอบคลุมหลายมิติ ทั้งสถานการณ์ที่ส่งผลด้านบวก (จุดเด่น/ศักยภาพ) และสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของพื้นที่

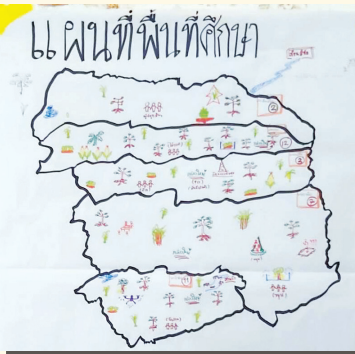
กระบวนการ :

(1) วิทยากรกระบวนการเตรียมวาดโครงร่างของหมู่บ้านในตำบลที่จะทำแผนที่ชุมชนและลงข้อมูลพื้นฐานในแผนที่ เช่น ถนน แม่น้ำ วัด โรงเรียน ฯลฯ

(2) วิทยากรกระบวนการนำข้อมูล ที่ผ่านการวิเคราะห์มาแล้ว ในการเตรียมการ มาสอบถามกับชุมชนในเวทีชุมชนครั้งที่ 1 ทั้งในเรื่องพื้นที่ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ข้อมูลกายภาพ ชีวภาพ แหล่งน้ำ ฯลฯ ข้อมูลเรื่องคน เช่น YSF SF อคม. วสข. ศพก. ฯลฯ และข้อมูลสินค้า เช่น ต้นทุน ผลผลิต เทคโนโลยี แรงงาน ตลาด ฯลฯ แล้ววาดลงในแผนที่ หรือให้เกษตรกร มาช่วยกันวาดลงในแผนที่

(3) เชื่อมโยงความสัมพันธ์ โดยใช้ลูกศรพร้อมคำอธิบาย เช่น เชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับตลาดทั้งภายในและภายนอกชุมชน หรือ เชื่อมโยงระหว่าง YSF SF ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องต่างๆ เช่น เทคโนโลยี การสร้างแบรนด์ การทำตลาดกับการพัฒนา ต่อยอดอาชีพในชุมชน เป็นต้น

(4) ทำสัญลักษณ์พร้อมคำอธิบาย เช่น ใช้สี ธง กากบาท หรือติดดาวกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่ต้องสนใจเป็นพิเศษ

ภาพที่ 2 แผนที่ชุมชนในพื้นที่ที่ทำงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

เครื่องมือ : ปฏิทินอาชีพ

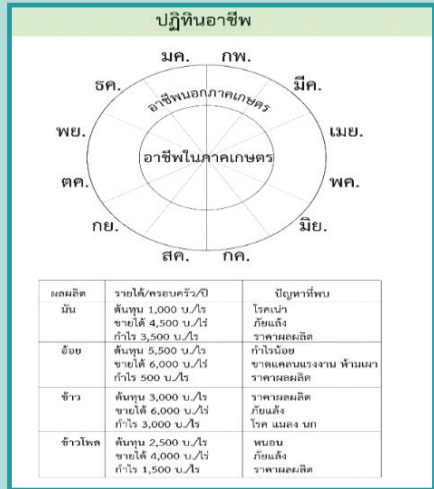
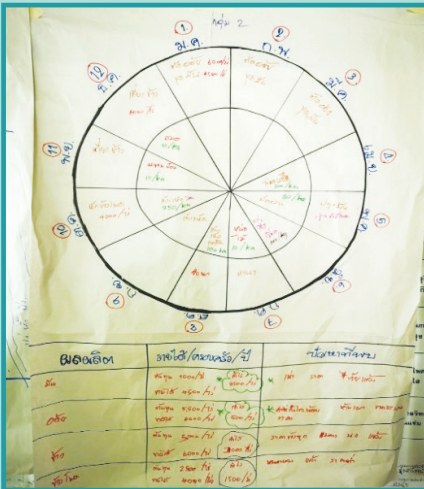
วัตถุประสงค์ : เพื่อทบทวนข้อมูลและสถานการณ์ด้านอาชีพ ทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคเกษตรของชุมชน ในระยะเวลา 1 ปี

จุดเน้น : วิเคราะห์อาชีพของคนในชุมชนตลอดทั้งปี ทั้งอาชีพ ในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร รวมทั้งวัฒนธรรม ประเพณี ของคนในชุมชน เพื่อให้ทราบวิถีชีวิตของคนในชุมชนตลอดทั้งปี และสามารถออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

กระบวนการ :

(1) วิทยากรกระบวนการเตรียมวาดปฏิทินอาชีพของชุมชน ในวงกลม แบ่งเป็น 12 เดือน วงในเป็นอาชีพการเกษตร วงนอก เป็นอาชีพนอกภาคการเกษตร

(2) ชุมชนเลือกอาชีพหลักและอาชีพเสริมของคนในชุมชน มาใส่รายละเอียดเรื่องราวรายได้ต่อครัวเรือนต่อปี และปัญหาที่พบ

ภาพที่ 3 ตัวอย่างการทำปฏิทินอาชีพของชุมชน

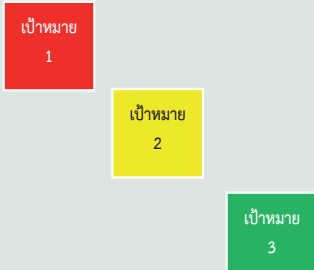
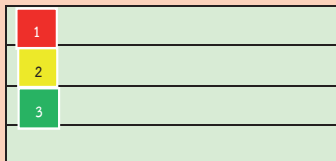
2.3 กำหนดเป้าหมายร่วมของชุมชน

เครื่องมือ : SMART GOAL

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้เกษตรกรได้ร่วมกันกำหนดเป้าหมาย การพัฒนาการเกษตรของชุมชนตนเอง

จุดเน้น : การกำหนดเป้าหมายร่วมการพัฒนาของเกษตรกร สามารถเริ่มจากสิ่งที่ต้องการจะให้เป็นหรืออาจเกิดขึ้นจากความ ต้องการแก้ปัญหาของชุมชนก็ได้ โดยเป้าหมายร่วมที่กำหนด จะต้อง ระบุให้ชัดเจนว่า ต้องการอะไร ? ต้องการเท่าไร ? และต้องการ เมื่อไหร่ ?

ตารางที่ 4 กระบวนการกำหนดเป้าหมายร่วมของชุมชน โดยใช้ SMART Goal

กระบวนการ	แผนภาพ
<p>1. ให้ผู้เข้าร่วมเวที เขียน “เป้าหมาย” ที่ตนเองต้องการให้เกิดขึ้นและสามารถทำได้ด้วยตนเอง คนละ 3 เป้าหมายลงบนกระดาษ Post It แผ่นละ 1 เป้าหมาย โดยเขียนให้กระชับ อ่านเข้าใจง่าย (เขียนด้วยปากกาเคมี) โดยเป้าหมายจะต้องมีความชัดเจน มีกรอบเวลาที่แน่ชัดเพื่อให้สามารถติดตามการเปลี่ยนแปลงได้ (เขียนไม่ครบ 3 เป้าก็ได้)</p> <p>คำถามของวิทยากรกระบวนการ “อยากเห็นอนาคตของชุมชน เป็นอย่างไร”</p>	
<p>2. ผู้เข้าร่วมเวทีคนแรก นำกระดาษ Post It ที่ตนเองเขียนไปติดบนกระดาษฟางด้วยตนเอง โดยติดลงในแถว ๆ ละ 1 แผ่น คำสั่งของวิทยากรกระบวนการ “ติดเป้าหมายแยกเป็นแถว แถวละ 1 เป้า ติดจากบนลงล่าง”</p>	

กระบวนการ

หลังจากนั้น ผู้เข้าร่วม
เวทีก็นัดไป นำกระดาษ Post It
ไปติด ก่อนจะติดให้พิจารณาว่า
กระดาษ Post It ของคนแรกเขียน
เป้าหมายไว้ว่าอย่างไร หากเป็น
ประเด็นเดียวกัน ให้ติดในแถว
เดียวกัน แต่ถ้าประเด็นต่างกัน ให้
ติดในแถวใหม่ (ไม่ต้องติดตามสี)

คำสั่งของวิทยากรกระบวนการ
“ติดเป้าหมายโดยดูจาก
ประเด็นที่เขียน ประเด็นเดียวกัน
อยู่แถวเดียวกัน”

แผนภาพ

1	3	3	1	
2	2	1		
3	2	2		
1				

3. โหวตเลือกเป้าหมาย

โดยเลือก 3 เป้าหมายที่ได้รับ
คะแนนสูงสุด (ซึ่งไม่จำเป็นว่าจะ
ต้องเป็นเป้าหมายที่มีการติด Post It
จำนวนมากที่สุด) โดยเลือกมา 1
หรือ 2 เป้าหมาย

คำสั่งของวิทยากรกระบวนการ
“คัดเลือกเป้าหมายร่วมของชุมชน
โดยการลงมติ”

1	3	3	1	2
2	2	1	1	
3	2	2		
1				

4. ผู้เข้าร่วมเวทีก่อน ช่วยกัน
กำหนดรายละเอียดของเป้าหมาย
ที่คัดเลือกให้มีความชัดเจน ทำทาย
และวัดผลได้

คำสั่งของวิทยากรกระบวนการ
“ต้องการอะไร ? ต้องการ
เท่าไร ? ต้องการเมื่อไหร่ ?”

แต่ละเป้าหมายต้องระบุว่า
ต้องการอะไร ?
ต้องการเท่าไร ?
ต้องการเมื่อไหร่ ?

2.4. จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน

2.4.1 การวิเคราะห์ห่วงโซ่อุปทานสินค้าเกษตรหลัก

เครื่องมือ : Suppil Chain Analysis

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ปัจจุบันของสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) เพื่อนำไปสู่การวางแผนการผลิตและจัดการสินค้าของตนเองได้

จุดเน้น : การวิเคราะห์สินค้าเกษตรหลักของชุมชนที่จะนำมาดำเนินการ โดยเชื่อมโยงตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ในกรณีที่มีหลายสินค้าสามารถแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์ได้

กระบวนการ :

(1) วิทยากรกระบวนการตั้งประเด็นคำถามให้ผู้เข้าร่วมเวทีช่วยกันวิเคราะห์ ไล่ตามลำดับของห่วงโซ่อุปทานโดยเริ่มจากด้านการจัดการทรัพยากร ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง

(2) ในการวิเคราะห์ ควรวิเคราะห์ไล่ตามลำดับที่ละคอกลมน์ ไล่ลงมาทีละประเด็นจากสถานการณ์ที่เป็นอยู่ ปัญหาที่เกิดขึ้น แนวทางการพัฒนา องค์ความรู้ที่ต้องการ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จนครบทั้งหมด แล้วจึงวิเคราะห์ข้อมูลห่วงโซ่ลำดับถัดไป

(3) ช่วยกันสรุปกิจกรรมที่วิเคราะห์ Supply Chain ว่ามีกิจกรรมใดบ้างตลอดห่วงโซ่อุปทาน โดยเชื่อมโยงกับข้อมูลแผนที่ชุมชนและปฏิทินอาชีพของชุมชนที่ได้วิเคราะห์มาก่อนหน้านี้

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ Supply Chain สินค้าเกษตรหลักในพื้นที่ ชนิดสินค้า(ระบุ).....

ประเด็นการวิเคราะห์	การจัดการความเสี่ยง (ดิน/น้ำ/พันธุกรรม)	คุณภาพ (การผลิต/ดูแลรักษา)	กลางทาง (การแปรรูป/เพิ่มมูลค่า/รวบรวมผลผลิต/มาตรฐาน)	ปลายทาง (การสื่อสาร/การขนส่ง/การตลาด)
สถานการณ์ที่ขึ้นอยู่กับ	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินเป็นอย่างไร - มีน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูกหรือไม่ - ดินพันธุ์/ท่อนพันธุ์/เมล็ดพันธุ์ มีการจัดการอย่างไร (เก็บ/ซื้อ/แลกเปลี่ยน) - ฯลฯ 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้นทุนเฉลี่ยต่อกับบาท - มีสัดส่วนเท่าไร - ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ทำไร่ - พื้นที่ปลูกรวมทั้งหมดไร่ - ระบบการผลิตเป็นอย่างไร (เชิงเดี่ยว/ผสมผสาน) - มีการใช้ปุ๋ยเคมี/สารเคมีอย่างไร - ฯลฯ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการแปรรูปสินค้าหรือไม่ทำอะไร - มีการรวบรวมผลผลิตเพื่อจัดส่งอย่างไร - ได้รับมาตรฐานอะไรบ้าง - ฯลฯ 	<ul style="list-style-type: none"> - ราคาขายเฉลี่ยต่อกับบาท/กก. - มีตลาดรองรับที่แห่ง - มีช่องทางในการจำหน่ายที่ได้บ้าง - การขนส่งสินค้าทำอย่างไร - ฯลฯ
ปัญหาที่เกิดขึ้น	ระบุสภาพปัญหาว่าเป็นอย่างไร ต้องระบุให้ชัดเจนเป็นประเด็นสั้น ๆ			
ต้องพัฒนา/แก้ไขอย่างไร	ระบุแนวทางการพัฒนา และการแก้ปัญหาว่าจะมีวิธีการอย่างไร เขียนให้ชัดเจน			
มีใคร/หน่วยงานใดเกี่ยวข้องบ้าง	ระบุว่ามีหน่วยงานทั้ง ภาคี เครือข่ายงาน และนอกพื้นที่ มีใครบ้าง และเกี่ยวข้องอย่างไร (ระบุลักษณะความสัมพันธ์ ว่าทำอะไรร่วมกัน)			

2.4.2 การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม

เครื่องมือ : ตารางลำดับความสำคัญ

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้เกษตรกรที่เข้าร่วมเวทีชุมชน ได้จัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมตามตัวชี้วัดที่วางไว้

จุดเน้น : การจัดลำดับความสำคัญโดยดำเนินการที่ละกิจกรรมและให้เกษตรกรทุกคนได้มีสิทธิ์ออกเสียง

กระบวนการ :

(1) วิทยากรกระบวนการนำกิจกรรมที่ได้จากการวิเคราะห์ Supply Chain มาใส่ในตาราง

(2) วิทยากรกระบวนการถามความคิดเห็นในแต่ละตัวชี้วัด คือ ความจำเป็นเร่งด่วน การกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชน การเพิ่มรายได้ โดยให้เกษตรกรให้คะแนน ดังนี้ มากที่สุด = 3 ปานกลาง = 2 น้อยที่สุด = 1

(3) รวมคะแนนในแต่ละกิจกรรม เรียงลำดับความสำคัญ เพื่อนำมาดำเนินโครงการต่อไป ส่วนโครงการที่เกษตรกรคิดแล้ว ยังไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากไม่เข้าเงื่อนไขโครงการหรือเกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่นๆ สามารถนำไปเสนอของบประมาณของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในลำดับถัดไป

ตารางที่ 6 การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม

กิจกรรม	ความจำเป็นเร่งด่วน	การกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชน	การเพิ่มรายได้	คะแนน	ลำดับความสำคัญ

2.4.3 การจัดทำแนวทางพัฒนาและการจัดตั้ง คณะกรรมการกลุ่ม/เครือข่าย

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้เกษตรกรที่เข้าร่วมเวทีชุมชนได้มีส่วนร่วม
ในการคิดแนวทางการพัฒนาของชุมชนด้วยตนเอง

กระบวนการ :

(1) นำผลการวิเคราะห์ศักยภาพ หรือสภาพปัญหาของพื้นที่จากข้อ 2.4.2 มาค้นหาทางเลือก เพื่อจัดทำแผนกิจกรรมและโครงการเพื่อพัฒนาศักยภาพกลุ่ม โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญ โดยจำแนกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 แผนที่ชุมชนสามารถทำได้เอง (ทำเอง)

ส่วนที่ 2 แผนที่ชุมชนต้องขอรับการสนับสนุนจากภายนอกบางส่วน (ทำร่วม)

ส่วนที่ 3 แผนที่ชุมชนต้องขอรับการสนับสนุนจากภายนอกทั้งหมด (ทำให้)

(2) จากนั้นให้ชุมชนร่วมกันคิดแนวทางการพัฒนาในลักษณะกรอบแนวคิดว่า ทำไมต้องพัฒนา พัฒนาอะไร พัฒนาใคร พัฒนาที่ไหน พัฒนาเมื่อไหร่ พัฒนาอย่างไร เชื่อมโยงกับชุมชนอย่างไร ชุมชนจะได้ประโยชน์อย่างไร ตามตารางที่ 9

(3) นำข้อมูลที่ได้จากตารางที่ 9 มาใช้ในการเขียนโครงการต่อไป

(4) การจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่ม/เครือข่าย เพื่อขับเคลื่อนแผนการดำเนินงาน ซึ่งควรมีมาจากทุกกลุ่มกิจกรรม และทุกชุมชนที่เข้าร่วม

ตารางที่ 7 การจัดทำแนวทางการพัฒนาโดยชุมชน

ทำอะไร (กิจกรรม)	ทำไม (วัตถุประสงค์)	ทำอย่างไร (วิธีการ)	เมื่อไร (ระยะเวลา)	ใครทำ (ผู้รับผิดชอบ)	การดำเนินงาน
				ชุมชน ดำเนินการ งานเอง	ขอรับการ สนับสนุน จาก ภายนอก

2.5 การเขียนแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน

ตำบล อำเภอ จังหวัด.....

2.5.1 เป้าหมายร่วมของการพัฒนา

.....

.....

.....

.....

2.5.2 สถานการณ์/ศักยภาพ/สภาพปัญหาของชุมชน

.....

.....

.....

.....

2.5.3 สรุปโครงการ/กิจกรรมในแผนพัฒนาของชุมชน (ทุกกิจกรรม/ทุกแหล่งงบประมาณที่เกิดจากเวทีชุมชน)

ทำอะไร (กิจกรรม)	ทำไม (วัตถุประสงค์)	ทำอะไร (วิธีการ)	เมื่อไหร่ (ระยะเวลา)	ใครทำ (ผู้รับผิดชอบ)	การดำเนินการ	
					ชุมชน ดำเนินการเอง	ขอรับการ สนับสนุนจาก ภายนอก
ระบุกิจกรรมที่สำคัญ	เขียนให้กระชับว่าทำอะไร	ระบุขั้นตอนของการทำกิจกรรมว่าทำอะไรบ้าง	ระบุขอบเขตเวลาการทำกิจกรรม	ระบุเกษตรกรที่เป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรม		

2.6 การขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาต้นทาง กลางทาง ปลายทาง

กิจกรรมขับเคลื่อนในพื้นที่ ที่เกิดจากกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน จะครอบคลุมตั้งแต่ต้นทาง เช่น กิจกรรมลดต้นทุน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต กลางทาง เช่น กิจกรรมเพิ่มมูลค่า แปรรูปผลผลิต และปลายทาง เช่น กิจกรรมเชื่อมโยงตลาด การท่องเที่ยว โดยมีภาคีเครือข่ายในพื้นที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ตามบทบาท ภารกิจของตน เช่น สนับสนุนองค์ความรู้ การตลาด งบประมาณ เป็นต้น

2.7 การกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชน

ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และ ปลายทาง จะมีเป้าหมายคือ สร้างการกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชน ในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ กองทุน กลุ่มและเครือข่ายต่าง ๆ การจ้างงาน การพัฒนาการเรียนรู้ กิจกรรมสาธารณประโยชน์ และท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ตารางที่ 8 สรุปรายละเอียดแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด

กิจกรรม	วิธีดำเนินการ	ทำแล้วได้อะไร (Output/ Outcome)	พื้นที่ดำเนินการ	ผู้รับผิดชอบ	ผู้รับผิดชอบ ประโยชน์	ระยะเวลาดำเนินการ (ปี)					งบประมาณ					
						1	2	3	4	5	จำนวนเงิน (บาท)	ชุมชน	ชุมชน+หน่วยงานภายนอก	หน่วยงานภายนอก		
ต้นทาง 1 2 3																
กลางทาง 1 2 3																
ปลายทาง 1 2 3																

การจัดเวทีชุมชน ระยะที่ 1 ครั้งที่ 2

“พัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการ และเชื่อมโยงเครือข่าย”

1. วัตถุประสงค์

- 1.1 พัฒนาระบบการบริหารจัดการและเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานกลุ่ม
- 1.2 เชื่อมโยงเครือข่ายและภาคีเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนพัฒนากลุ่ม
- 1.3 ถ่ายทอดเทคโนโลยี นวัตกรรม เพื่อเติมเต็มองค์ความรู้ตามความต้องการของชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

2. กระบวนการและเครื่องมือ

2.1 การวิเคราะห์องค์ประกอบกลุ่ม/เครือข่าย

คำอธิบาย : การวิเคราะห์องค์ประกอบของกลุ่ม/เครือข่ายที่ร่วมดำเนินการในพื้นที่ เพื่อให้ทราบสถานการณ์ของกลุ่ม/เครือข่าย และวางแผนการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่ม/เครือข่าย เพื่อแนวทางการบริหารจัดการ การกระจายผลประโยชน์ พัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งต่อไป

กระบวนการ :

- (1) วิทยากรกระบวนการให้กลุ่มหรือเครือข่ายวิเคราะห์องค์ประกอบของแต่ละกลุ่มย่อย และนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มใหญ่
- (2) วิทยากรกระบวนการให้กลุ่ม/เครือข่ายร่วมวิเคราะห์การเชื่อมโยงของกลุ่มใหญ่

ตารางที่ 9 การวิเคราะห์องค์ประกอบกลุ่ม/เครือข่าย

องค์ประกอบ	สถานการณ์	จะพัฒนาอย่างไร
ผู้นำ	ผู้นำกลุ่มเป็นอย่างไร มีบทบาทอะไรบ้าง	
สมาชิก	สมาชิกมีบทบาทอะไร บ้างในการดำเนิน กิจกรรมต่าง ๆ	
กรรมการ	คณะกรรมการ มีบทบาท หน้าที่ อย่างไรในการ ขับเคลื่อนกิจกรรม	
วัตถุประสงค์		
กฎระเบียบร่วม		
กิจกรรม		
การจัดการทรัพยากร		
การพัฒนาศักยภาพ และการสร้างการ มีส่วนร่วม		

2.2 การวิเคราะห์การเชื่อมโยงเครือข่าย (Venn Diagram)

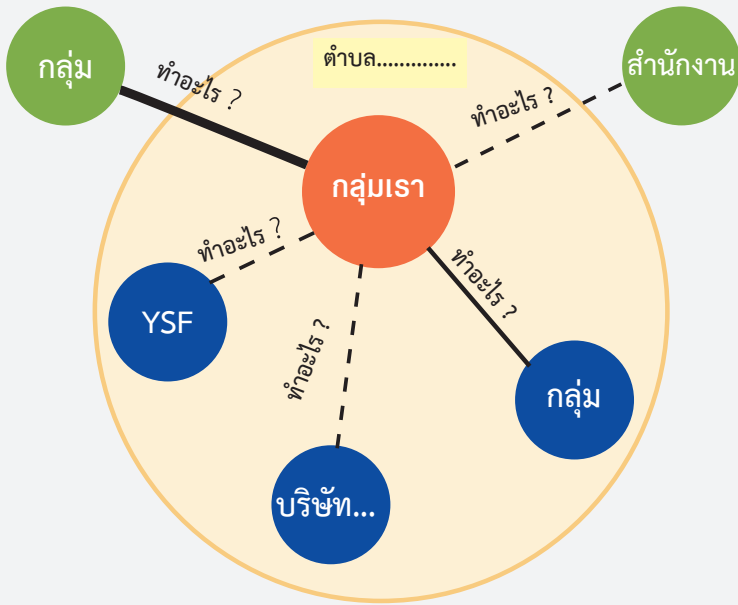
คำอธิบาย : การวิเคราะห์เครือข่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ทราบว่าใครบ้างที่เป็นเครือข่ายเดิม มีบทบาทหน้าที่อะไร และมีเครือข่ายใหม่ที่ต้องการให้เข้ามาร่วม มีใครบ้าง เพื่อทำหน้าที่อะไร ในการขับเคลื่อนกิจกรรมตามแผนพัฒนาการเกษตร

วัตถุประสงค์ : เพื่อสำรวจสถานการณ์การเชื่อมโยงเครือข่ายของกลุ่ม

กระบวนการ : วิทยากรกระบวนการ ดำเนินการวาดแผนภาพที่ 1 ดังนี้

- (1) วงกลมสีเขียว คือ ขอบเขตพื้นที่ตำบล
- (2) เส้นทึบ คือ มีการเชื่อมโยงกันอยู่แล้ว โดยความหนาของเส้นจะบอกถึงระดับความสัมพันธ์ เส้นหนา หมายถึง มีความสัมพันธ์กันมาก เส้นบาง แสดงว่ามีความสัมพันธ์น้อย
- (3) เส้นประ คือ จะมีการเชื่อมโยงกันในอนาคต
- (4) บนเส้นการเชื่อมโยงแต่ละเส้น ให้ระบุว่ามีความเชื่อมโยงกันในประเด็นใด เช่น วัตถุประสงค์ สินค้า องค์ความรู้ เป็นต้น
- (5) การเชื่อมโยง สามารถเชื่อมโยงได้ทั้งกลุ่มและบุคคล ภาครัฐ เอกชน ภาคประชาชน

- - - เส้นประ คือ จะมีการเชื่อมโยงกันในอนาคต ● เครื่องข่ายภายนอกตำบล
 ——— เส้นหนา คือ มีการเชื่อมโยงกันอยู่แล้ว ● เครื่องข่ายภายในตำบล
 ——— เส้นบาง คือ มีความสัมพันธ์น้อย

ภาพที่ 5 การวิเคราะห์การเชื่อมโยงเครือข่าย

2.2 การถ่ายทอดเทคโนโลยี

จัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบที่เหมาะสม เช่น การสาธิต การฝึกปฏิบัติ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี ตามความต้องการของชุมชนหรือความจำเป็น เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ การพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยบูรณาการกับหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ตาม บทบาทและภารกิจ

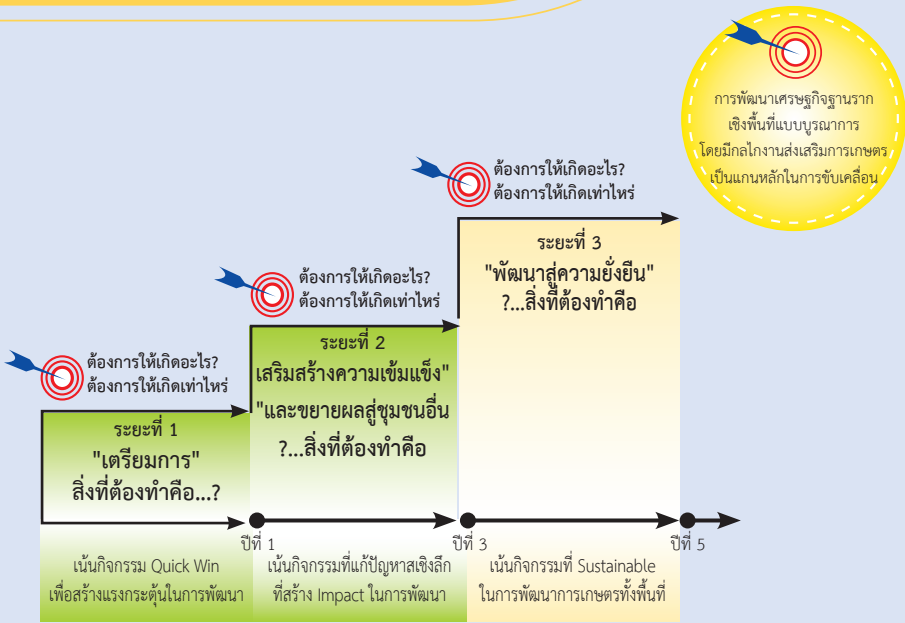

การจัดเวทีชุมชน

ระยะที่ 1 ครั้งที่ 3

“สรุปบทเรียนและคืนข้อมูลสู่ชุมชน”

แผนพัฒนาการเกษตรของชุมชนระยะเวลา 5 ปี

ภาพที่ 6 แผนการจัดเวทีชุมชนวางแผนส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ ครั้งที่ 3

การจัดเวทีชุมชน ระยะที่ 1 ครั้งที่ 3

1. วัตถุประสงค์

- 1.1 สรุปรบทเรียนผลการดำเนินงานการพัฒนาการเกษตรเชิงพื้นที่
- 1.2 คืบข้อมูลสู่ชุมชน

2. กระบวนการและเครื่องมือ

(3.1) การจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน (แผนพัฒนา 3 ระยะ)

(3.2) การกำหนดรูปแบบ แนวทางการกระจายผลประโยชน์ ทั้งในด้านของความรู้ ทรัพยากรไปสู่เกษตรกรรายอื่นหรือคนในชุมชน

(3.3) การกำหนดแนวทางการขยายผลความสำเร็จสู่ชุมชน อื่นทั้งในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ประชุมโยงเป็นเครือข่ายการพัฒนาการเกษตรเชิงพื้นที่

2.1 การถอดบทเรียนโดยใช้ 7 คำถาม

วัตถุประสงค์ : เพื่อถอดบทเรียนผลการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ

กระบวนการ :

- (1) ผู้เข้าร่วมเวทีชุมชนนั่งล้อมเป็นวงกลม
- (2) วิทยากรกระบวนการ ตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ระดมสมอง ช่วยกันถอดบทเรียนการดำเนินงานของตัวเอง ดังนี้
 - (2.1) ที่ผ่านมาชุมชนได้ร่วมกันกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาไว้อย่างไร
 - (2.2) ในการดำเนินงานเกิดผลสำเร็จจะอะไรบ้าง
 - (2.3) อะไรคืออุปสรรค ที่ทำให้การดำเนินงานไม่บรรลุเป้าหมาย
 - (2.4) อะไรคือวิธีการที่ดีเลิศ ที่ทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย
 - (2.5) อะไรคือวิธีการที่เราคาดไม่ถึง ที่ทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย
 - (2.6) ในปีต่อไป ชุมชนจะกำหนดเป้าหมายร่วมการพัฒนาไว้อย่างไร
 - (2.7) ชุมชนจะกำหนดวิธีการดำเนินงานอย่างไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย
- (3) วิทยากรกระบวนการสรุปประเด็นจากการถอดบทเรียน และคืนข้อมูลสู่ชุมชน เพื่อนำไปสู่

2.2 การประเมินผลการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

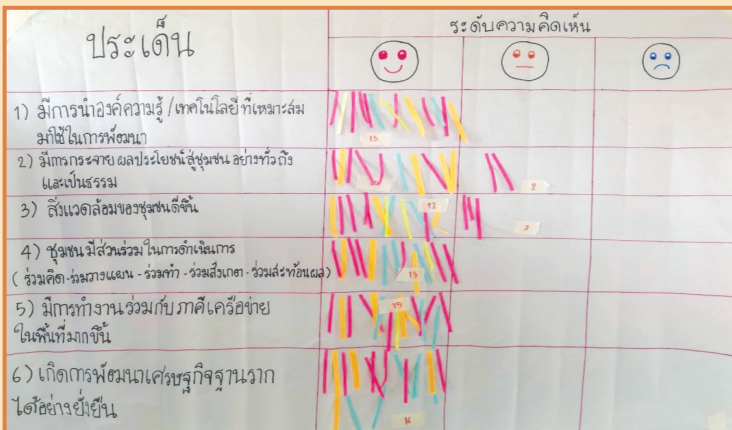
วัตถุประสงค์ : เพื่อประเมินผลการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ ในปี ที่ 1

กระบวนการ :

- (1) แจกสติ๊กเกอร์ให้ผู้เข้าร่วมเวทีทุกคน ๆ ละ 6 อัน
- (2) การเขียนคำถาม 6 คำถาม ตามตารางที่ 12 ในกระดาษฟลิปชาร์ต และให้เกษตรกรทุกคนออกมาแสดงความคิดเห็น โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ มาก ปานกลาง และน้อย

ตารางที่ 12 ประเด็นคำถามในการประเมินผลการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ ในปี ที่ 1

ประเด็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
1. มีการนำองค์ความรู้ / เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการพัฒนา			
2. มีการกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม			
3. สิ่งแวดล้อมของชุมชนดีขึ้น			
4. ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผล)			
5. มีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่มากขึ้น			
6. เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างยั่งยืน			

ภาพที่ 12 ตัวอย่างการประเมินผลการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

2.3 กิจกรรมการวางแผนพัฒนา 3 ระยะ

วัตถุประสงค์ : เพื่อทบทวนผลการจัดกิจกรรมเวทีชุมชน

กระบวนการ :

- (1) ผู้เข้าร่วมเวทีชุมชนนั่งล้อมเป็นวงกลม
- (2) วิทยากรกระบวนการ ตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวทีชุมชน

ช่วยกันระดมความคิดเห็น ดังนี้

ระยะที่ 1 “จัดการตนเอง” เป็นระยะที่มุ่งเน้นการแสวงหาความร่วมมือภายในชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลกำหนดเป้าหมายร่วมจัดทำแผนพัฒนา ให้ร่วมกันกำหนด

- เป้าหมาย ต้องการอะไร ต้องการเท่าไร
- สิ่งที่ต้องทำให้บรรลุเป้าหมาย จะต้องทำอะไร

(ควรเน้นกิจกรรมที่เป็น Quick Win)

ระยะที่ 2 “เสริมสร้างเครือข่าย” ให้ความสำคัญในการสร้างและขยายเครือข่ายในชุมชนและนอกชุมชน เพื่อพัฒนาห่วงโซ่อุปทานสินค้าเกษตร ให้ร่วมกันกำหนด

- เป้าหมาย ต้องการอะไร ต้องการเท่าไร
- สิ่งที่ต้องทำให้บรรลุเป้าหมาย จะต้องทำอะไร

(เน้นกิจกรรมที่สร้าง Impact ในการพัฒนา)

ระยะที่ 3 “พัฒนาสู่ผู้ประกอบการ” เป็นระยะที่พัฒนาศักยภาพสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรและยกระดับโซ่คุณค่าสินค้าเกษตร ให้ร่วมกันกำหนดกิจกรรมที่จะสร้างแรงกระตุ้นในระดับพื้นที่

- เป้าหมาย ต้องการอะไร ต้องการเท่าไร
- สิ่งที่ต้องทำให้บรรลุเป้าหมาย จะต้องทำอะไร

(เน้นกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืนของการพัฒนาทั้งพื้นที่)

(3) ในการวางแผนพัฒนาควรเป็นไปตามลำดับขั้น เพื่อให้พื้นฐานของชุมชนมีความเข้มแข็ง

ตารางที่ 13 แนวทางการจัดเวทีชุมชนวงส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

<p>เวทีชุมชนครั้งที่ 1 บทบาทเป้าหมายร่วม และจัดทำแผนพัฒนาปีที่ 2</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อทบทวนเป้าหมายร่วม และแผนพัฒนา 3 ระยะของชุมชน 2. เพื่อจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระยะ 2 3. เพื่อหาความต้องการเรียนรู้ (Training Needs) ของชุมชน 	<p>เวทีชุมชนครั้งที่ 2 เชื่อมโยงเครือข่ายและเติมเต็มองค์ความรู้ เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรม</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. วิเคราะห์สถานการณ์ การเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาเชิงพื้นที่ 2. เติมเต็มองค์ความรู้ เทคโนโลยีเพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชน 	<p>เวทีชุมชนครั้งที่ 3 สรุปบทเรียนและคืนข้อมูล</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สรุปบทเรียนและประเมินผลการพัฒนาเชิงพื้นที่ 2. คืนข้อมูลสู่ชุมชน
<p>กิจกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทบทวนเป้าหมายร่วมของการพัฒนา แผนพัฒนา 3 ระยะ - ร่วมกันกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะดำเนินการพัฒนาในแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชนระยะ 2 โดยพิจารณาถึงความจำเป็น และการบรรลุเป้าหมายร่วมของชุมชน - กำหนดรูปแบบการกระจายผลประโยชน์และการขยายผลในระยะเวลา 2 - วิเคราะห์ความต้องการเทคโนโลยี องค์ความรู้ของชุมชนเพื่อนำสู่การพัฒนาและยกระดับศักยภาพการผลิต และการบริหารจัดการชุมชน 	<p>กิจกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - วิเคราะห์สถานการณ์ของการเชื่อมโยงเครือข่ายจากระยะ 1 เพื่อแสวงหาความร่วมมือในการขับเคลื่อนกิจกรรมในระยะ 2 - จัดกิจกรรมเสริมกระบวนการเรียนรู้ เช่น <ol style="list-style-type: none"> 1) การถ่ายทอดเทคโนโลยี นวัตกรรม ที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ 2) การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบบริหารจัดการองค์กร 3) การศึกษาดูงานจากต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้พิจารณาตามความสำคัญ ความจำเป็น และความต้องการของชุมชน โดยบูรณาการกับหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ตามบทบาท และภารกิจ - ชุมชนร่วมกันสรุปบทเรียนจากการเรียนรู้ 	<p>กิจกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - สรุปและประเมินผลการดำเนินงาน การพัฒนาเชิงพื้นที่ในระยะ 2 ตามประเด็นต่อไปนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1) ผลการดำเนินงานกิจกรรม 2) ผลการกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชน 3) ผลการขยายผลและเชื่อมโยงเครือข่าย - คืนข้อมูลผลการพัฒนาให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่

ตารางที่ 13 แนวทางการจัดเวทีชุมชนงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

<p>เวทีชุมชนครั้งที่ 1 ทบทวนเป้าหมายร่วม และจัดทำแผนพัฒนาปีที่ 2</p>	<p>เวทีชุมชนครั้งที่ 2 เชื่อมโยงเครือข่ายและเติมเต็มองค์ความรู้ เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรม</p>	<p>เวทีชุมชนครั้งที่ 3 สรุปบทเรียนและคืนข้อมูล</p>
<p>เครื่องมือ/เทคนิค</p> <ul style="list-style-type: none"> - การทบทวนเป้าหมายร่วม - ตารางวิเคราะห์แผนพัฒนา 3 ระยะ - การทำแผนพัฒนา ระยะ 2 - การคิดเชิงระบบ 	<p>เครื่องมือ/เทคนิค</p> <ul style="list-style-type: none"> - แผนผังเครือข่ายชุมชน - กระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม/การศึกษา ดูงาน - การวิเคราะห์เครือข่าย 	<p>เครื่องมือ/เทคนิค</p> <ul style="list-style-type: none"> - AAR - 7 คำถามถอดบทเรียน
<p>ผลลัพธ์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ผลการทบทวนเป้าหมายร่วมและแผนพัฒนา 3 ระยะของชุมชน 2. แผนการพัฒนาภาคีเครือข่ายชุมชนในระยะ 2 3. แผนความต้องการเรียนรู้ของชุมชน 	<p>ผลลัพธ์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. แผนที่การเชื่อมโยงกิจกรรมในพื้นที่ 2. องค์ความรู้ เทคโนโลยีที่ถ่ายทอดให้กับชุมชน 	<p>ผลลัพธ์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ผลการสรุปบทเรียนการส่งเสริม การเกษตรเชิงพื้นที่ 2. ผลการกระจายผลประโยชน์สู่ ชุมชนและการขยายผลสู่ชุมชน อื่นในระยะ 2

การจัดเวทีชุมชน ระยะที่ 2 ครั้งที่ 1

“ทบทวนเป้าหมายร่วม เพื่อจัดทำแผนพัฒนาระยะ 2”

1. วัตถุประสงค์

- 1.1 เพื่อทบทวนเป้าหมายร่วมของชุมชน และแผนพัฒนา 3 ระยะ
- 1.2 เพื่อจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน ระยะ 2
- 1.3 เพื่อหาความต้องการเรียนรู้ (Training Needs) ของชุมชน

2. กระบวนการและเครื่องมือ

2.1 ทบทวนเป้าหมายร่วมและแผนพัฒนา 3 ระยะ ผลการดำเนินงานกิจกรรมในปีที่ผ่านมา ทั้งการกระจายผลประโยชน์ กลไกการขับเคลื่อนกิจกรรมในพื้นที่ ตลอดจนทบทวนเป้าหมายร่วมการพัฒนาที่ได้ร่วมกันกำหนด

เครื่องมือ : การใช้คำถามทบทวนเป้าหมาย

วัตถุประสงค์ : ให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ทบทวนผลสำเร็จเป้าหมายร่วมเพื่อการปรับเป้าหมายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

จุดเน้น : การทบทวนความสำเร็จเป้าหมายร่วมในระยะที่ 1 จะช่วยให้ชุมชนได้ตรวจสอบกระบวนการพัฒนาว่าสามารถนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของตนเองได้หรือไม่ เพื่อการปรับเป้าหมายร่วมให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชน

กระบวนการ :

(1) ผู้เข้าร่วมเวทีชุมชนนั่งล้อมเป็นวงกลม

(2) วิทยากรกระบวนการ ตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ระดมสมองทบทวนเป้าหมายร่วม และแผนการพัฒนาที่ได้ร่วมกันกำหนดในปีที่ผ่านมา ดังนี้

(2.1) ในปีที่ผ่านมาชุมชนได้กำหนดเป้าหมายร่วมของการพัฒนาไว้อย่างไร ทำไมถึงกำหนดเป้าหมายนั้น

(2.2) เป้าหมายร่วมที่กำหนดบรรลุผลหรือไม่ หากบรรลุผล มีกิจกรรมอะไรบ้างที่ทำให้เป้าหมายบรรลุผล มีใครเกี่ยวข้องบ้าง และมีบทบาทอย่างไร

(2.3) หากเป้าหมายร่วมที่กำหนดไม่บรรลุผล เป็นเพราะเหตุใด จะมีแนวทางอย่างไรเพื่อให้เป้าหมายบรรลุผล

(2.4) จะมีการปรับเป้าหมายร่วมการพัฒนาหรือไม่ จะปรับอย่างไร

(3) วิทยากรกระบวนการ สรุปประเด็นการระดมความคิดเห็น

เครื่องมือ : ตารางวิเคราะห์แผนพัฒนา 3 ระยะ

วัตถุประสงค์ : ให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ทบทวนผลสำเร็จของกิจกรรมในแผนพัฒนา 3 ระยะ เพื่อการปรับปรุงแผนพัฒนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

จุดเน้น : การทบทวนแผนพัฒนาระยะ 5 ปี จะช่วยให้ชุมชนได้ตรวจสอบกระบวนการพัฒนาว่าสามารถนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของตนเองได้หรือไม่ เพื่อการแก้ไขหรือปรับปรุงแผนพัฒนา 3 ระยะ ให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชน

กระบวนการ :

(1) ผู้เข้าร่วมเวทีชุมชนนั่งล้อมเป็นวงกลม

(2) วิทยากรกระบวนการ ตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ระดมสมองทบทวนแผนการพัฒนา 3 ระยะ ที่ได้ร่วมกันกำหนดในปีที่ผ่านมา ตามตารางวิเคราะห์แผนพัฒนา 3 ระยะ

(2.1) เป้าหมายร่วมของระยะการพัฒนาในแต่ละระยะคืออะไร

(2.2) กิจกรรมในแต่ละระยะมีอะไรบ้าง กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จไว้อย่างไร จำนวนผู้รับผลประโยชน์มีกี่คน มีใครเกี่ยวข้องกับกิจกรรมบ้าง

(2.3) กิจกรรมนั้นกำหนดวิธีการดำเนินการไว้อย่างไร (ทำเอง/ทำร่วม/หน่วยงานอื่นทำให้)

(2.4) กิจกรรมที่กำหนดมีความสอดคล้อง และสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้หรือไม่

(2.5) จะมีการปรับปรุงกิจกรรมหรือไม่ และปรับอย่างไร

(3) วิทยากรกระบวนการ สรุปประเด็นการระดมความคิดเห็น

2.2 การกำหนดกิจกรรมในแผนพัฒนาระยะที่ 2 ร่วมกัน วิเคราะห์และกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะดำเนินการพัฒนาในแผน พัฒนาการเกษตรของชุมชนระยะที่ 2 โดยพิจารณาถึงความจำเป็น และการบรรลุเป้าหมายร่วมของชุมชน

เครื่องมือ : ตารางแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาโดยชุมชน

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้เกษตรกรที่เข้าร่วมเวทีชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิดแนวทางการพัฒนาของชุมชนด้วยตนเอง

จุดเน้น : การทบทวนแผนพัฒนา 3 ระยะ จะช่วยให้ชุมชนได้ตรวจสอบกระบวนการพัฒนาว่าสามารถนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของตนเองได้หรือไม่ เพื่อการแก้ไขหรือปรับปรุงแผนพัฒนา 3 ระยะ ให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชน

กระบวนการ :

(1) นำผลการวิเคราะห์แผนพัฒนา 3 ระยะ มาค้นหาทางเลือก เพื่อจัดทำแผนกิจกรรมและโครงการเพื่อพัฒนาศักยภาพกลุ่ม โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญ โดยจำแนกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 แผนที่ชุมชนสามารถทำได้เอง

ส่วนที่ 2 แผนที่ชุมชนต้องขอรับการสนับสนุนจากภายนอกบางส่วน

ส่วนที่ 3 แผนที่ชุมชนต้องขอรับการสนับสนุนจากภายนอกทั้งหมด

(2) จากนั้นให้ชุมชนร่วมกันคิดแนวทางการพัฒนาในลักษณะกรอบแนวคิดว่า ทำไม่ต้องพัฒนา พัฒนาอะไร พัฒนาใคร พัฒนาที่ไหน พัฒนาเมื่อไหร่ พัฒนาอย่างไร เชื่อมโยงกับชุมชนอย่างไร ชุมชนจะได้ประโยชน์อย่างไร ตามตารางที่ 14

(3) นำข้อมูลที่ได้จากตารางที่ 14 มาใช้ในการเขียนโครงการและแผนการถ่ายทอดความรู้ต่อไป

ตารางที่ 14 การจัดทำแนวทางการพัฒนาโดยชุมชน

ทำอะไร (กิจกรรม)	ทำทำไม (วัตถุประสงค์)	ทำอย่างไร (วิธีการ)	เมื่อไร (ระยะเวลา)	ใครทำ (ผู้รับผิดชอบ)	ใครได้ประโยชน์	ความรู้ที่ต้องการ	การดำเนินงาน			
							ชุมชน ทำเอง	ชุมชน ขอรับ บางส่วน	ขอรับ การสนับสนุน ทั้งหมด	

คู่มือ ดำเนินการโครงการพัฒนาบุคลากร
ในสถานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

การจัดเวทีชุมชน ระยะที่ 2 ครั้งที่ 2

“เชื่อมโยงเครือข่ายและเติมเต็มองค์ความรู้ เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน”

1. วัตถุประสงค์

- 1.1 วิเคราะห์สถานการณ์การเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาเชิงพื้นที่
- 1.2 เติมเต็มองค์ความรู้ เทคโนโลยีเพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชน

2. กระบวนการและเครื่องมือ

2.1 วิเคราะห์สถานการณ์การเชื่อมโยงเครือข่าย เพื่อทบทวนระดับความสัมพันธ์ของเครือข่ายต่าง ๆ ในการประสานการดำเนินงานในระยะที่ 1 และแสวงหาพันธมิตรที่จะสร้างความร่วมมือในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในระยะที่ 2

เครื่องมือ : แผนผังเครือข่ายชุมชน

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้เกษตรกรที่เข้าร่วมเวทีชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์การเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งเชิงพื้นที่และเชิงประเด็นของชุมชน

จุดเน้น : ใช้แผนที่ชุมชนเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สถานการณ์การเชื่อมโยงเครือข่าย จะช่วยทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีสามารถระบุการเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ ได้ครบถ้วน และครอบคลุมเชิงพื้นที่

กระบวนการ :

(1) วิทยากรกระบวนการเตรียมวาดแผนที่ชุมชนโดยระบุขอบเขตการปกครอง และข้อมูลพื้นฐานที่มีความเกี่ยวข้อง และจำเป็น เช่น ตลาด แปลงผลิต ที่ทำการกลุ่ม

(2) วิทยากรกระบวนการสอบถามข้อมูลการเชื่อมโยงกับเครือข่ายต่าง ๆ ในปีที่ผ่านมา ซึ่งการเชื่อมโยงจะเป็นได้ทั้งกลุ่มและบุคคล ภาครัฐ เอกชน ภาคประชาชน โดยให้ระบุจุดที่ตั้งของเครือข่ายนั้น ลงในแผนที่ แล้วระบุรายละเอียดของการเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ ดังต่อไปนี้

- ระดับความสัมพันธ์ของการเชื่อมโยง (มาก ปานกลาง น้อย)
- รูปแบบของความสัมพันธ์ เช่น พี่ น้อง เครือญาติ

เพื่อน คู่ค้า

(3) ประเด็นที่มีการเชื่อมโยงกัน เช่น

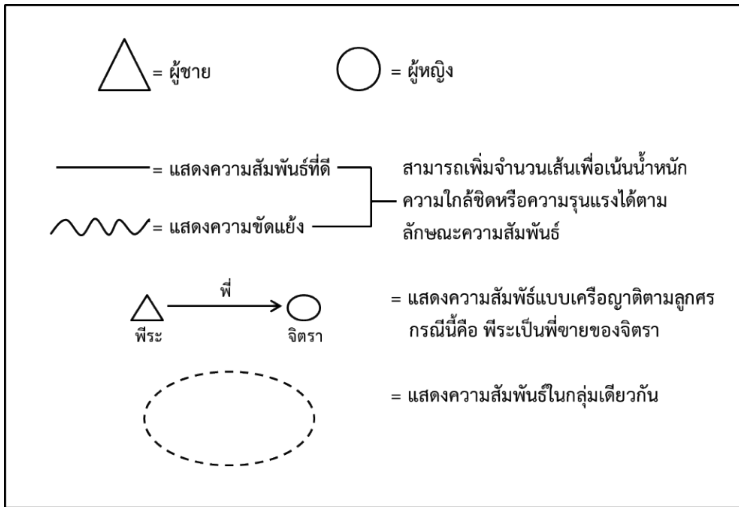
- ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ดูว่าอาชีพในชุมชนมีอะไรบ้าง ใครทำอาชีพอะไรบ้าง มีกลุ่มอาชีพอะไรบ้าง อาชีพต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร ใครมีบทบาทสำคัญในกลุ่มเหล่านี้ ทรัพยากรท้องถิ่นและปัจจัยการผลิตในชุมชนมีอะไรบ้าง เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ พันธุ์พืช เครื่องจักร โรงงาน การขนส่ง แหล่งเงินกู้ การเข้าถึงทรัพยากรเหล่านี้เป็นอย่างไร ใครเข้าถึงและเข้าไม่ถึงบ้าง ใครเป็นผู้ครอบครองปัจจัยการผลิตเหล่านี้ ใครมีบทบาทสำคัญในการควบคุมผลประโยชน์เหล่านี้

- ความสัมพันธ์ทางสังคม กลุ่มที่มีลักษณะร่วมทางวัย เช่น กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มวัยแรงงาน กลุ่มคนสูงอายุ กลุ่มที่มีลักษณะร่วมทางเพศ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มที่มีลักษณะร่วมทางชาติพันธุ์ เช่น ไทย ลาว เขมร พม่า กลุ่มที่มีลักษณะร่วมทางศาสนา เช่น พุทธ คริสต์ อิสลาม กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มีความเป็นมาอย่างไร มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอะไรร่วมกัน ใครเป็นผู้นำ หรือผู้มีบทบาทสำคัญ บุคคลในกลุ่มมีความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและสัมพันธ์กับบุคคลหรือองค์กรอื่นนอกกลุ่มหรือไม่ อย่างไร

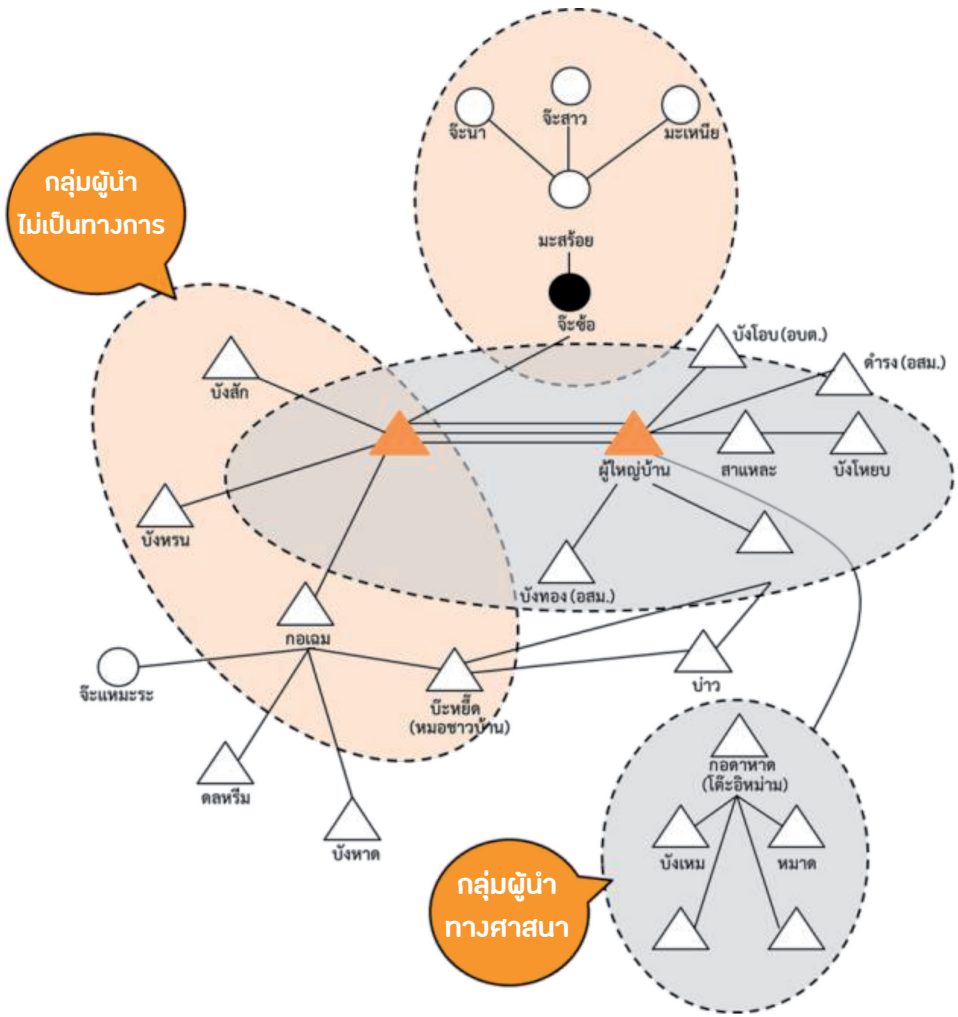
- ความสัมพันธ์ทางการเมือง โครงสร้างการปกครองท้องถิ่น (แผนผังองค์กร ผู้นำ รายชื่อกรรมการ บทบาท และความยอมรับทางสังคม) กลุ่มทางการเมือง เช่น กลุ่มผู้สมัครรับเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ หัวคะแนนและฐานเสียงความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองระดับชาติกับการเมืองระดับท้องถิ่น กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ และความขัดแย้ง เวทีสาธารณะในชุมชน ใครมีบทบาทสำคัญในเวทีต่าง ๆ เช่น ร้านกาแฟ ลานโศโหล่ (ในแสดงการเชื่อมโยงให้ใช้ลูกศรและเส้นทึบ)

สัญลักษณ์ที่ใช้ในแผนผังเครือข่ายชุมชน :

(1) เมื่อระบุงการเชื่อมโยงของเครือข่ายในปีที่ผ่านมาครบถ้วนแล้ว ให้ผู้เข้าร่วมเวทีช่วยกันระดมสมองว่า จะมีการพัฒนาการเชื่อมโยงเครือข่ายเดิมอย่างไร ทั้งการเพิ่มระดับความสัมพันธ์หรือการเพิ่มประเด็นการเชื่อมโยงให้มีความหลากหลายขึ้น แล้วร่วมกันกำหนดรูปแบบการขยายเครือข่ายใหม่ไปกลุ่มอื่น ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ในปีที่ 2 (ในกรณีของเครือข่ายใหม่ให้ใช้ลูกศรและเส้นประแสดงการเชื่อมโยง)

ภาพที่ 13 แผนที่กิจกรรม

ภาพที่ 14 ตัวอย่างผังองค์กรชุมชน บ้านเกาะน้อย

ที่มา: โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ, 2554

2.2 เติมเต็มองค์ความรู้ เทคโนโลยีเพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรม

ตามความต้องการของเกษตรกร (Training Needs) ที่ได้จากการจัดเวทีชุมชนครั้งที่ 1

เครื่องมือ : การถ่ายทอดเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม/การฝึกปฏิบัติ/การศึกษาดูงาน เป็นต้น

วัตถุประสงค์ : เติมเต็มองค์ความรู้ ผลงานวิจัยพร้อมใช้ เทคโนโลยี หรือนวัตกรรมตามความต้องการของเกษตรกรเพื่อพัฒนาศักยภาพ และยกระดับการขับเคลื่อนกิจกรรมตามแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน

จุดเน้น : สร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เติมเต็มองค์ความรู้ตามความต้องการของเกษตรกรที่สอดคล้องกับบริบทสถานการณ์ของพื้นที่

กระบวนการ :

(1) วิทยากรกระบวนการดำเนินการเติมเต็มองค์ความรู้ตามความต้องการของเกษตรกร ดังนี้

- การถ่ายทอดเทคโนโลยี นวัตกรรม ที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ
- การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบบริหารจัดการองค์กร
- การศึกษาดูงานจากต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จ

(2) การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้พิจารณาตามความสำคัญ ความจำเป็น และความต้องการของชุมชน โดยบูรณาการกับหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ตามบทบาท และภารกิจ

การจัดเวทีชุมชน ระยะที่ 2 ครั้งที่ 3

“สรุปทเรียนและคืนข้อมูลสู่ชุมชน”

1. วัตถุประสงค์

1.1 สรุปบทเรียนผลการดำเนินงานการพัฒนาการเกษตรเชิงพื้นที่

1.2 คืนข้อมูลสู่ชุมชน

2. กระบวนการและเครื่องมือ

2.1 สรุปบทเรียนการดำเนินงาน การพัฒนาการเกษตรเชิงพื้นที่ ผลการบูรณาการแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน

เครื่องมือ : การสรุปบทเรียน (After Action Review: AAR)

วัตถุประสงค์ : เดิมเพื่อทบทวนผลการจัดกิจกรรมเวทีชุมชน

จุดเน้น : การทำ AAR มีหัวใจสำคัญ คือ การเปิดใจเรียนรู้ซึ่งกันและกันมากกว่าการวิพากษ์วิจารณ์ ไม่ได้หาคนผิด แต่ต้องการปรับปรุงงานในครั้งต่อไปให้ดีกว่าเดิม ทั้งการรักษาจุดแข็ง ปรับปรุงจุดอ่อนอย่างไร

กระบวนการ :

- (1) ผู้เข้าร่วมเวทีชุมชนนั่งล้อมเป็นวงกลม
- (2) วิทยากรกระบวนการ ตั้งคำถามให้ผู้เข้าร่วมเวที ได้แสดงความคิดเห็น ดังนี้

คำถามที่ 1 สิ่งที่คาดหวังจากการจัดเวทีชุมชน คืออะไร

คำถามที่ 2 สิ่งที่เกิดขึ้นจริงในการจัดเวทีชุมชน มีอะไรบ้าง

คำถามที่ 3 มีอะไรบ้างที่แตกต่างจากความคาดหวัง

คำถามที่ 4 จะมีการปรับปรุงอะไร เพื่อให้ได้ตามความคาดหวัง

- (3) วิทยากรกระบวนการ สรุปประเด็นจากการสรุปบทเรียน

2.2) การถอดบทเรียนโดยใช้ 7 คำถาม

เครื่องมือ : 7 คำถามถอดบทเรียน

วัตถุประสงค์ : เพื่อถอดบทเรียนผลการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ

กระบวนการ :

(1) ผู้เข้าร่วมเวทีชุมชนนั่งล้อมเป็นวงกลม

(2) วิทยากรกระบวนการ ตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ระดมสมอง ช่วยกันถอดบทเรียนการดำเนินงานของตนเอง ดังนี้

(2.1) ที่ผ่านมามีชุมชนได้ร่วมกันกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาไว้อย่างไร

(2.2) ในการดำเนินงานเกิดผลสำเร็จอะไรบ้าง

(2.3) อะไรคืออุปสรรค ที่ทำให้การดำเนินงานไม่บรรลุเป้าหมาย

(2.4) อะไรคือวิธีการที่ดีเลิศ ที่ทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย

(2.5) อะไรคือวิธีการที่เราคาดไม่ถึง ที่ทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย

(2.6) ในปีต่อไป ชุมชนจะกำหนดเป้าหมายร่วมการพัฒนาไว้อย่างไร

(2.7) ชุมชนจะกำหนดวิธีการดำเนินงานอย่างไรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

(3) วิทยากรกระบวนการ สรุปประเด็นจากการถอดบทเรียน

ตารางที่ 15 แนวทางการจัดเวทีชุมชนวงส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

<p>เวทีชุมชนครั้งที่ 1 บทบาทเป้าหมายร่วม และเชื่อมโยงเทคโนโลยี</p>	<p>เวทีชุมชนครั้งที่ 2 เชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก</p>	<p>เวทีชุมชนครั้งที่ 3 ประเมินผลการพัฒนา</p>
<p>วัตถุประสงค์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อทบทวนเป้าหมายร่วม และแผนพัฒนา 3 ระยะของชุมชน 2. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์การผลิต การใช้เทคโนโลยีในสินค้าเกษตรหลักของพื้นที่ เพื่อพัฒนาและยกระดับกระบวนการผลิต 	<p>วัตถุประสงค์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กำหนดแนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงาน จากภายนอกชุมชนเพื่อสร้างการพัฒนาอย่างรอบด้าน และครอบคลุมทุกมิติ 	<p>วัตถุประสงค์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สรุปทบทวนการดำเนินงานใน ระยะ 3 และประเมินผลการพัฒนาเชิงพื้นที่ 3 ระยะ 2. คัดข้อมูลผู้ชุมชน
<p>กิจกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทบทวนเป้าหมายร่วมของ การพัฒนา 3 ระยะ - เพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์การผลิต การใช้เทคโนโลยีในสินค้าเกษตรหลักของพื้นที่ 	<p>กิจกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดแนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก 	<p>กิจกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - สรุปและประเมินผลการดำเนินงาน การพัฒนาเชิงพื้นที่ในระยะที่ 3 ตามประเด็นตัวชี้วัด - คัดข้อมูลผลการพัฒนาให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่

ตารางที่ 15 แนวทางการจัดเวทีชุมชนงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ (ต่อ)

<p>เวทีชุมชนครั้งที่ 1 ทบทวนเป้าหมายร่วม และเชื่อมโยงเทคโนโลยี</p>	<p>เวทีชุมชนครั้งที่ 2 เชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก</p>	<p>เวทีชุมชนครั้งที่ 3 ประเมินผลการพัฒนา</p>
<p>เครื่องมือ/เทคนิค</p> <ul style="list-style-type: none"> - การทบทวนเป้าหมายร่วม - ปฏิทินการปลูกพืช - ตารางการเชื่อมโยงเทคโนโลยีและนวัตกรรม - Value Chain Analysis - GAP Analysis - Swot Matrix Analysis 	<p>เครื่องมือ/เทคนิค</p> <ul style="list-style-type: none"> - การวิเคราะห์เครือข่ายโดยใช้ Cluster Mapping - การพัฒนาและจัดการเครือข่าย - Value Network และ Fairtrade Platform 	<p>เครื่องมือ/เทคนิค</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตารางประเมินผลตามตัวชี้วัด - 7 คำถามถอดบทเรียน/AAR - Bussiness Model Canvas
<p>ผลลัพธ์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ผลการทบทวนเป้าหมายร่วม 2. ปฏิทินการปลูกพืช 3. แผนการพัฒนาการเกษตรของชุมชน ในระยะเวลาที่ 3 	<p>ผลลัพธ์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. แผนที่การแผนผังเครือข่าย 2. แนวทางการเชื่อมโยงเครือข่าย 	<p>ผลลัพธ์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ผลการสรุปบทเรียนการส่งเสริม การเกษตรเชิงพื้นที่ระยะที่ 3 2. ผลการประเมินการดำเนินงาน 3 ระยะ

การจัดเวทีชุมชน ระยะที่ 3 ครั้งที่ 1

“ทบทวนเป้าหมายร่วมและเชื่อมโยงเทคโนโลยี”

1. วัตถุประสงค์

- 1.1 เพื่อทบทวนเป้าหมายร่วมของชุมชน
- 1.2 เพื่อจัดทำแผนการเชื่อมโยงเทคโนโลยีและนวัตกรรม

2. กระบวนการและเครื่องมือ

2.1 ทบทวนเป้าหมายร่วม ผลการดำเนินกิจกรรมในปีที่ผ่านมา ทั้งการกระจายผลประโยชน์ กลไกการขับเคลื่อนกิจกรรมในพื้นที่ ตลอดจนทบทวนเป้าหมายร่วมการพัฒนา ที่ได้ร่วมกันกำหนด

เครื่องมือ : การใช้คำถามทบทวนเป้าหมาย

วัตถุประสงค์ : ให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ทบทวนผลสำเร็จเป้าหมายร่วมเพื่อการปรับเป้าหมายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

จุดเน้น : การทบทวนความสำเร็จเป้าหมายร่วมในระยะที่ 2 จะช่วยให้ชุมชนได้ตรวจสอบกระบวนการพัฒนาว่าสามารถนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของตนเองได้หรือไม่ เพื่อการปรับเป้าหมายร่วมให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชน

กระบวนการ :

- (1) ผู้เข้าร่วมเวทีชุมชนนั่งล้อมเป็นวงกลม
- (2) วิทยากรกระบวนการ ตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ระดมสมองทบทวนเป้าหมายร่วม และแผนการพัฒนาที่ได้ร่วมกันกำหนดในปีที่ผ่านมา ดังนี้
 - (2.1) ในปีที่ผ่านมาชุมชนได้กำหนดเป้าหมายร่วมของการพัฒนาไว้อย่างไร ทำไมถึงกำหนดเป้าหมายนั้น
 - (2.2) เป้าหมายร่วมที่กำหนดบรรลุผลหรือไม่ หากบรรลุผล มีกิจกรรมอะไรบ้างที่ทำให้เป้าหมายบรรลุผล มีใครเกี่ยวข้องบ้าง และมีบทบาทอย่างไร
 - (2.3) หากเป้าหมายร่วมที่กำหนดไม่บรรลุผล เป็นเพราะเหตุใด จะมีแนวทางอย่างไรเพื่อให้เป้าหมายบรรลุผล
 - (2.4) จะมีการปรับเป้าหมายร่วมการพัฒนาหรือไม่ จะปรับอย่างไร
- (3) วิทยากรกระบวนการ สรุปประเด็นการระดมความคิดเห็น

2.2 การวิเคราะห์สถานการณ์การผลิตเพื่อเชื่อมโยงเทคโนโลยี

และนวัตกรรม ร่วมกันวิเคราะห์และกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะดำเนินการพัฒนาในแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชนระยะที่ 3 โดยพิจารณาถึงความจำเป็น และการบรรลุเป้าหมายร่วมของชุมชน

เครื่องมือ : ปฏิทินการเพาะปลูก

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้เกษตรกรที่เข้าร่วมเวทีชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์การผลิต สภาพการใช้เทคโนโลยีการผลิตของสินค้าเกษตรหลัก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสม

จุดเน้น : เป็นการประยุกต์ใช้ปฏิทินการเพาะปลูกมาวิเคราะห์สถานการณ์การผลิต การใช้เทคโนโลยี เพื่อค้นหาปัญหา ช่องว่าง (GAP) ของการใช้เทคโนโลยีของเกษตรกร เพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงเทคโนโลยี นวัตกรรมการเกษตรจากภายนอกต่อไป

กระบวนการ :

(1) ในกรณีที่เกษตรกรผู้ร่วมเวทีมีการผลิตสินค้าเกษตรหลายชนิด ให้แบ่งกลุ่มย่อยตามชนิดสินค้าเกษตรที่ทำการผลิต

(2) วิทยากรกระบวนการ ชวนเกษตรกรพูดคุยตามประเด็นเพื่อระบุจุดในปฏิทินการเพาะปลูก ตามตารางที่ ปฏิทินการปลูกพืช

ตารางที่ 16 ปฏิทินการปลูกพืช

เดือน	ชนิดสินค้า											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
กิจกรรม												
เทคโนโลยีที่ใช้ในปัจจุบัน												
สภาพปัญหาทางการผลิต												
ความรู้เทคโนโลยี												
องค์การเจ้าของเทคโนโลยี												

การจัดเวทีชุมชน ระยะที่ 3 ครั้งที่ 2

“เชื่อมโยงเครือข่ายภายนอกเพื่อขับเคลื่อน กิจกรรมสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน”

1. วัตถุประสงค์

วิเคราะห์สถานการณ์การเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาเชิงพื้นที่

2. กระบวนการและเครื่องมือ

การวิเคราะห์แผนผังเครือข่าย เป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดการพัฒนาเครือข่ายคลัสเตอร์ เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับหน่วยงานองค์กรภายนอกชุมชนทั้งในแนวระนาบ คือ กลุ่ม องค์กรที่เกี่ยวข้อง
เนื่องกับห่วงโซ่อุปทานสินค้าเกษตรหลักของพื้นที่ และความสัมพันธ์
แนวตั้งที่เป็นความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐ และสถาบันเฉพาะทาง

เครื่องมือ : แผนผังเครือข่าย (Cluster Mapping)

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้เกษตรกรที่เข้าร่วมเวทีชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ทั้งในแนวระนาบ และแนวตั้ง เพื่อแสวงหาความร่วมมือในการต่อยอด และขยายผลกิจกรรมของชุมชน ทั้งด้านเทคโนโลยี นวัตกรรม การเงิน และความรู้

จุดเน้น : เป็นการวิเคราะห์การเชื่อมโยงเครือข่าย ที่เน้นการเชื่อมโยงกับหน่วยงาน องค์กรภายนอกชุมชนเพื่อการต่อยอดและขยายผลกิจกรรมของชุมชนเพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน

กระบวนการ :

(1) วิทยากรกระบวนการสอบถามข้อมูลการเชื่อมโยงเครือข่ายตามแนวคิดการเชื่อมโยงคลัสเตอร์ ตามองค์ประกอบดังนี้

- การเชื่อมโยงแนวระนาบ ซึ่งเป็นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับห่วงโซ่อุปทาน ประกอบด้วย

1) กลุ่มองค์กร/หน่วยงานภาคเอกชนนอกชุมชนที่เกี่ยวข้อง เช่น ด้านปัจจัยการผลิต ด้านการตลาด ด้านการแปรรูป

2) กลุ่มองค์กรที่ทำกิจกรรมภายในชุมชนตลอดห่วงโซ่อุปทาน มีกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร/เกษตรกรใดบ้างที่ทำกิจกรรมเกี่ยวข้องตั้งแต่ต้นทาง-กลางทาง-ปลายทาง

3) กลุ่มองค์กร/หน่วยงานภาคเอกชนนอกชุมชนที่เป็นธุรกิจบริการ/สนับสนุน เช่น สถาบันการเงิน องค์กรด้านการตลาด ผู้ประกอบการขนส่ง

- การเชื่อมโยงแนวคิด ซึ่งเป็นความสัมพันธ์กับหน่วยงาน
ภาครัฐ และสถาบันเฉพาะทาง

1) หน่วยงานภาครัฐ มีหน่วยงานภาครัฐใดบ้าง
ที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน

2) สถาบันการศึกษาและองค์กรด้านการวิจัย
มีสถาบันใดบ้างที่เข้ามาส่งเสริม สนับสนุน หรือทำการวิจัยกับชุมชน

3) สมาคม/ชมรม/องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา
เครือข่าย มีองค์กรใดบ้างที่เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน

(2) วิทยากรกระบวนการสรุปข้อมูลการเชื่อมโยงเครือข่าย
ตามภาพที่ แผนผังการเชื่อมโยงเครือข่าย

(3) วิทยากรกระบวนการชวนผู้เข้าร่วมเวทีให้ร่วมกันระดม
สมองเพื่อวิเคราะห์รายละเอียดศักยภาพของการเชื่อมโยงเครือข่าย
ตามตารางที่

การจัดเวทีชุมชน ระยะที่ 3 ครั้งที่ 3

“ประเมินผลการพัฒนา 3 ระยะ และคืนข้อมูลสู่ชุมชน”

1. วัตถุประสงค์

- 1.1 ประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาการเกษตรเชิงพื้นที่ในตลอด 3 ระยะ
- 1.2 คืนข้อมูลสู่ชุมชน

2. กระบวนการและเครื่องมือ

การประเมินผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดการพัฒนาเชิงพื้นที่ จะใช้การประเมินผลแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ชุมชนได้ร่วมกันประเมินความสำเร็จของการดำเนินการตลอดทั้ง 3 ระยะ

วัตถุประสงค์ : เพื่อประเมินผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาทั้ง 3 ระยะ

จุดเน้น : ใช้กระบวนการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม

เครื่องมือ : ตารางการประเมินผลตามตัวชี้วัดการพัฒนา

กระบวนการ :

- (1) ผู้เข้าร่วมเวทีชุมชนนั่งล้อมเป็นวงกลม
- (2) วิทยากรกระบวนการ ชวนผู้เข้าร่วมเวทีแสดงความคิดเห็นเพื่อประเมินผลการพัฒนาตลอด 3 ระยะ ซึ่งผู้เข้าร่วมเวทีร่วมกันกำหนดประเด็นการประเมิน ตัวอย่างประเด็นการประเมินผลการพัฒนา 3 ระยะ

- (3) วิทยากรสรุปผลการประเมินเพื่อคืนข้อมูลผลการพัฒนาให้กับชุมชน

ส่วนที่

3

เทคนิคการจัดเวทีชุมชน

วิทยาการกระบวนการ

วิทยาการกระบวนการ คือ ผู้ดำเนินการให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในเวทีชุมชน โดยใช้เทคนิค กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

1. บทบาทของวิทยาการกระบวนการในการจัดเวทีชุมชน

1.1 การเตรียมการ

1.1.1 ออกแบบกระบวนการในเวทีชุมชน โดยยึดตามเป้าหมายของการจัดเวทีว่าต้องการอะไร และวางแผนให้สอดคล้องกับภูมิสังคม และบริบทของผู้เข้าร่วมเวที

1.1.2 เตรียมทีมวิทยาการกระบวนการ

1.1.3 เลือกและจัดเตรียมสถานที่ที่เหมาะสม การเลือกสถานที่สำหรับจัดเวทีชุมชน ควรจะเป็นสถานที่ที่มีการคมนาคมสะดวกสำหรับผู้เข้าร่วมเวที สถานที่ควรมีความโล่ง โปร่งสบาย ไม่อึดอัด ควรจัดวางเก้าอี้ในลักษณะครึ่งวงกลม

1.2. การดำเนินการ

1.2.1 ดำเนินการประชุมแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ทุกคนมีความรู้สึกร่วมถึงความเป็นเจ้าของ

1.2.2 กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางความคิด

1.2.3 เปิดประเด็น จับประเด็น และสรุปประเด็นในการพูดคุย

1.2.4 เป็นพี่เลี้ยง ที่ปรึกษา เมื่อเกษตรกรที่เข้าร่วมเวทีความเข้าใจให้เกษตรกรได้

1.2.5 เป็นผู้เชื่อมประสานได้ทุกกลุ่ม ในการจัดเวทีชุมชน บางครั้งจะมีความคิดเห็นที่แตกต่าง หรือการแบ่งเป็นกลุ่ม เป็นฝ่าย วิทยากรกระบวนการที่ดีจะต้องเชื่อมประสานความคิด เพื่อนำไปสู่การทำงานร่วมกันอย่างมีพลัง

1.2.6 ควบคุมเวลาและสถานการณ์ เมื่อในเวทีชุมชนเริ่มพูดเรื่องเก่าซ้ำๆ วิทยากรกระบวนการจะต้องคอยสังเกตและเตือนผู้เข้าร่วมเวทีในเรื่องของการใช้เวลา

1.2.7 สร้างบรรยากาศให้มีความเป็นกันเอง มีความเสมอภาค ให้เกียรติ ให้โอกาสซึ่งกันและกัน

1.3. การสรุปบทเรียน

1.3.1 เมื่อเสร็จสิ้นการจัดเวทีชุมชนทุกครั้ง วิทยากรกระบวนการจะต้องมีการสรุปบทเรียนของเวทีให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เรียนรู้ร่วมกัน

1.3.2 ทีมวิทยากรกระบวนการร่วมกันสรุปผลการจัดเวทีชุมชน โดยการทำ AAR

ข้อสังเกตในการจัดเวทีชุมชน

1. การเลือกใช้เครื่องมือ เทคนิค ต้องเลือกใช้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดเวทีนั้น
2. การจัดเวทีชุมชนต้องให้ตอบโจทย์ของเกษตรกรด้วยเทคนิคการทำงานกับชุมชน

2.1 การเตรียมความพร้อม

- มีทัศนคติเชิงบวก
- ต้องมีความรู้สึกเป็นเพื่อน เป็นลูกหลาน เป็นญาติ
- เคารพและให้เกียรติ ยืดหยุ่น ยกย่องชาวบ้านอย่าทำตัวเป็นใหญ่
- ทำตัวให้เล็ก แต่ใจกว้าง
- ภาษาที่ใช้ต้องเป็น “ภาษาชาวบ้าน” ไม่ใช่ “ภาษาวิชาการ”

2.2 การเข้าถึงบริบทของชุมชน

- ในการเข้าถึงบริบทของชุมชนอย่างน้อยเจ้าหน้าที่จะต้องรู้ข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนเป็นเบื้องต้นก่อนเข้าไปทำงานในพื้นที่จริง เช่น ประวัติของชุมชน ทูนาทางสังคม วัฒนธรรม แกนนำของชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ความขัดแย้งในชุมชน เป็นต้น
- เข้าถึงชุมชน ให้เริ่มจากกลุ่มคนเล็ก ๆ ที่มีความคิดความตั้งใจที่ต้องการเห็นคนในชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข หรือที่เรียกว่า “คนอุดมการณ์เดียวกัน” ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นผู้นำเท่านั้น อาจจะเป็นคนรุ่นใหม่ ที่มีความสนใจอยากจะทำพัฒนาชุมชนของตนเอง

2.3 ข้อควรระวังในการทำงานกับชุมชน

- ต้องสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนได้มองเห็นคุณค่าและประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับก่อน
- ทำเป็นกระบวนการด้วยความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
- ไม่นำนโยบายสู่การปฏิบัติโดยตรง แต่ควรแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติให้สอดคล้อง เหมาะสมกับวิถีชุมชน
- ต้องวางตัวเป็นกลางทางการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น
- ต้องระวังการครอบงำทางความคิด ไม่ทำงานแบบสั่งชี้แนะ หรือบอกให้ชุมชนทำ
- ไม่ทำแทนชาวบ้าน ควรให้ชุมชนคิดเอง ทำเอง

2.4 เทคนิค/เครื่องมือในการจัดเวทีชุมชน

ในการจัดเวทีชุมชนแต่ละเวที จะมีวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีที่แตกต่างกันไป นักส่งเสริมการเกษตรจะต้องกำหนด “เป้าหมาย” ในการจัดเวทีชุมชนให้ชัดเจนก่อนว่า “ต้องการอะไร” แล้วจึงเลือก “เครื่องมือ” หรือ “เทคนิค” ที่จะใช้ในการจัดเวทีชุมชน และการจัดเวทีชุมชนแต่ละครั้งก็ไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องมือหลายชิ้นในการจัด ควรเลือกใช้ตามความจำเป็น สอดคล้องกับบริบท และเหมาะสมกับระยะเวลาที่จัดเวทีชุมชน

บรรณานุกรม

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ คณิศร เต็งรัง ราตรี ปิ่นแก้ว วรัญญา เพ็ชรคง.

2554. **วิถีชุมชน เครื่องมือ 7 ขั้น**ที่ทำงานชุมชนง่าย **ได้ผล และสนุก**. สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ (สวสส.). พิมพ์ครั้งที่ ๙. นนทบุรี: สุขศาลา.

กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร.

2546. **กระบวนการจัดทำแผนชุมชน**. กรุงเทพฯ.

จรรยา วิไลวรรณ. 2550. คู่มือ “**คุณ Fa**” **วิทยากรกระบวนการ ผู้สร้าง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Facilitator)**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.

สำนักสนับสนุนสภาพองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). 2559. **คู่มือการจัดทำแผนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ.

อุทิศ ชาวเอียร. 2563. **แนวคิด หลักการ เทคนิคเพื่อผู้บริหารการวางแผนกลยุทธ์**. เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตรนักบริหาร การพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ ระดับสูง(นบส.) รุ่นที่ 74. 29 มิถุนายน – 27 สิงหาคม 2563. ระบบออนไลน์. (อัดสำเนา)

ภาคผนวก

การจัดเวทีชุมชนงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

แบบฟอร์มการจัดเก็บข้อมูลเวทีชุมชน

วิถีทัศนตัวอย่างการจัดเวทีชุมชน

รายชื่อคณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นายเข้มแข็ง ยุติธรรมดำรง

อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

นายอาชวีชัยชาญ เลี้ยงประยูร

รองอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

นายวุฒินัย ขุนานนท์

ผู้อำนวยการกองวิจัยและพัฒนา

งานส่งเสริมการเกษตร

ผู้เรียบเรียง

นางสาวปริญญารัตน์ ภูศิริ

ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยด้านส่งเสริมการเกษตร

นายวิศรุต ต้อยศักดิ์

นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการพิเศษ

นางสาวปฤษณา ดิชาภิรมย์

นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการพิเศษ

นางสาววิไลพร ชวศรี

นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ

นายธีรภัทร์ คุ้มครอง

นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ

จัดทำโดย

กลุ่มวิจัยด้านส่งเสริมการเกษตร

กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตร

โทร : 0 2940 6061

website : www.research.doae.go.th

E-mail : redevdoae@gmail.com

กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร
กรมส่งเสริมการเกษตร
พ.ศ. 2563